

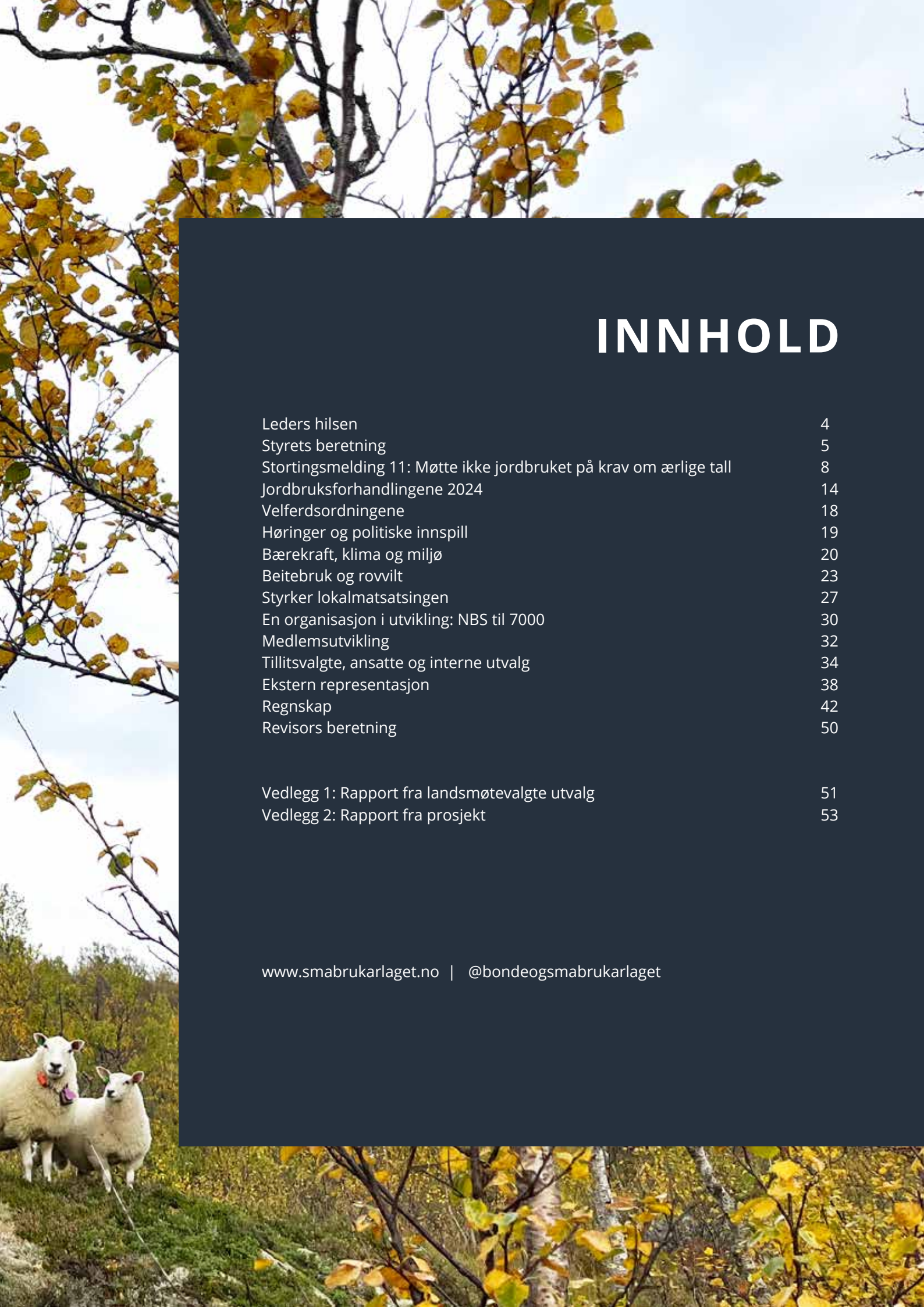
ÅRSMELDING 2023-24

Norsk Bonde-
og Småbrukarlag

Foto: Rakel Nystabakk

INNHold

Leders hilsen	4
Styrets beretning	5
Stortingsmelding 11: Møtte ikke jordbruket på krav om ærlige tall	8
Jordbruksforhandlingene 2024	14
Velferdsordningene	18
Høringer og politiske innspill	19
Bærekraft, klima og miljø	20
Beitebruk og rovvilt	23
Styrker lokalmatsatsingen	27
En organisasjon i utvikling: NBS til 7000	30
Medlemsutvikling	32
Tillitsvalgte, ansatte og interne utvalg	34
Ekstern representasjon	38
Regnskap	42
Revisors beretning	50
Vedlegg 1: Rapport fra landsmøtevalgte utvalg	51
Vedlegg 2: Rapport fra prosjekt	53

KJÆRE LESER!

Du sitter nå med en årsmelding fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Alle deler av norsk matproduksjon må få fremtidstroen tilbake skal totalberedskapen sikres. Gårdene, bygdene på sitt beste er verdens beste garanti for mange av de viktigste varene og tjenestene vi trenger hver eneste dag. Hvorfor er det så vanskelig å se det hele store bildet? Norske bønder blir stadig eldre, og vi trenger et stort generasjonsskifte skal dette lykkes. Ikke bare med folk som skal bo i husene, men med folk som veit hvordan man gjør om lokal fotosyntese om til trygg norsk mat!

Svært mye har det siste året handlet om tallgrunnlaget for beregning av jordbrukets sektorinntekt. For ett år siden sa landbruksminister Geir Pollestad på et stortingsseminar at det er enighet om at egenkapitalen skal ha en avkastning. Overraskelsen og nedturene har vært mange, men vi må se fremover og ikke minst glede oss over noen viktige seire det siste året. Den viktigste seieren var utvilsomt den kraften vi klarte å mobilisere rundt markeringen 17.-18. april. Det er mange år sidene det har vært tilsvarende trykk foran Stortinget ifb. med jordbrukspolitik og med massiv mediedekning. Når vi ropte «Ærlige tall», så det gjallet det inne i Stortingsalen. Det var et tydelig tegn på at nok er nok!

Selv om utfallet av stortingsbehandlingen ble heller dårlig, vil vi som var der aldri glemme øyeblikket der stolte norske bønder slo neven i bordet. Vi skal også spesielt takke SV, Rødt, MDG og KRF for at de stod sammen og ikke ga etter for et kompromiss som ikke ville gitt den ærligheten som norsk jordbruk trenger. Slike harde kamper er aldri hyggelige, men de er en viktig påminner om hvor sterke krefter vi sloss mot. De kreftene som ikke vil gjøre positive nok endringer for norsk jordbruk i en krisetid, fortjener å stå til ansvar for det de faktisk står for. At det blir så til de grader synlig at de egentlig ikke ønsker noen system endring viser bare at målet om 50% selvforsyning og sosial og økonomisk jamstilling mest er en bløff uten nødvendig innhold.

Stortingsmelding 11 er tydelig på satsning på matkorn, men ut over dette må man si at dette mer er en kladd enn et solid styringsdokument og veikart for betydelige fremskritt for norsk matproduksjon. Offentlig innkjøp er et av områdene der regjeringen har varslet vesentlig satsning, men så langt er det ikke fulgt godt nok opp med praktisk politikk.

KI (kunstig intelligens) er en av de store samfunnsendringene som har skjedd det siste året. Nå er det helt vanlig at mye av det vi leser er oppsummert og redigert av KI. Det er merkelig hvor fort man vender seg til at slik er det, men for to år siden hadde vi det ikke slik. Det er mange gode grunner til at vi bør stille kritiske spørsmål rundt KI, men vil den kanskje komme med noe større helhetsbetraktninger av bondens og matproduksjonens betydning som vi har oversett frem til nå? Vi må være optimister, og ikke gi opp håpet på at en dag skal enda flere se betydningen av det vi har vist veldig lenge. Der mye av politikken i samfunnet har blitt bygd rundt silo tankegang, håper vi nå at man i fremtiden i større grad vil evne å se helheten både i forhold til naturens tålegrense, rettferdig fordeling og ikke minst matproduksjon i et evighetsperspektiv.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har det siste året hatt massiv medlemsvekst, og vi ser stadig reetablering av lokallag rundt om i landet. Dette gir masse muligheter, men blir også en av de viktigste satsningene det neste året! Vi skal fortsette med å bygge allianser, og ikke minst være det ledende faglaget i forhold til å stå opp for den norske bonde. Takk for i år!

Tor Jacob Solberg

Styreleder i Norsk Bonde- og Småbrukarlag

STYREÅRET 2023-24

Av Vegard Vigdenes, politisk nestleder; og Margrethe Figved, organisatorisk nestleder

Gode venner! Her kommer en oppsummering fra styret på det politiske og organisatoriske arbeidet det siste året.

Etter en lang og krevende vår (2023) med mange tøffe kamper, var det godt å få en sommerferie for forhandlingsutvalget. Vi hadde tidligere – som kjent – blitt satt på gangen under jordbruksforhandlingene fordi vi nektet å godta uærlige tall. Denne kampen om faglig riktige og ærlige tall visste vi ville kreve mye av oss også dette året.

OPPTRAPPINGSPLAN OG SJØLFORSYNINGSPPLAN

Regjeringa hadde lenge uttalt at det ville komme en opptrappingsplan og en selvforsyningsplan. Da dette enda ikke hadde skjedd to år inn i stortingsperioden - så bestemte vi oss for å ta føringa på dette. Det ble satt ned to grupper som skulle lage en plan hver. Arbeidet gikk raskt. Ideelt sett så skulle planene i større grad vært på høring ut i organisasjonen, men her hastet det med å komme på banen og sette standarden. Vi fikk mye oppmerksomhet om dette.

Det må legges til at planene skal være dynamiske dokumenter, så hvis organisasjonen ønsker å endre de – så vil de bli endret. NBS deltok i flere møter med LMD om selvforsyning og det var helt klart en fordel for oss å ha planer å vise til. Norsk jordbruk er bruk av jord i Norge og økt selvforsyning er økt planteproduksjon i Norge. Enten som mat direkte til folk eller fôr via dyr.

NYTT STYRE ETTER LANDSMØTET I 2023

Landsmøte viste stor tillit til det nye styret, og det er vi takknemlige for. Kjell Erik, Margit og Eli gikk ut av styret under landsmøtet 2023 og ble erstattet av Rakel, Ellen og Asbjørn. Styret har som året før jobbet godt sammen. Styremøtene gjennom året har vært gode og kreative, og vi har fått jobbet med både politikk og organisasjon. Vi har vært et godt team!

ALLIANSEBYGGING

Det har fortsatt vært viktig for oss i jobbinga gjennom hele året å bli kjent med, og å byg-

ge allianser med ulike lag, organisasjoner og privatpersoner. I tillegg har vi hatt god kontakt med mange av de vi ble kjent med tidligere. Det har fortsatt også blitt prioritert å snakke med de som vi i utgangspunktet er «uenige» med på mange områder. Dette har gitt oss både økt forståelse og gjort oss bedre rustet til å jobbe videre. Interessen for å treffe Norsk Bonde- og Småbrukarlag har vært stor - og det tar vi som en tillitserklæring. Sammen er vi mye sterkere.

HOVEDPRIORITERINGER: ØKT SELVFORSYNING OG ÆRLIGE TALL

I det politiske arbeidet har vi hatt aller mest fokus på to saker: Økt selvforsyning og et ærlig tallgrunnlag. Selvforsyning er målet og virkemidlet er jamstilling av bonden på faglige riktige tall. Derfor har vi hatt spesielt mye kontakt med de politiske partiene og da spesielt med næringskomiteen og deres rådgivere. Vi vil også i år benytte anledningen til å gi disse politiske rådgiverne skryt. Her er det mange dyktige, unge og visjonære folk som både er lydhøre og utfordrer oss på politikken vår. Mange av disse er enige med oss i at vi trenger en ny kurs for norsk jordbrukspolitikk

En god del representasjon på ulike møter og lignende har det også vært, både i og utenfor organisasjonen. Det er motiverende å se all den økende aktiviteten som foregår i regi av lokal- og fylkeslag rundt omkring i landet.

FORHANDLINGSUTVALGET

Utpå senhøsten startet jobbinga med jordbruksoppgjøret for fullt. Etter å ha lest alle innspillene fra lokallag og fylkeslag, så var det en grei oppgave å konkludere med at vi er en organisasjon som virkelig ønsker en ny kurs i jordbrukspolitikken. Hva denne kursen er – er vi også i stor grad enige om. Tor Jacob, Marianne og Vegard ble valgt til å sitte i forhandlingsutvalget.

Regjeringa bebudet tidlig noen endringer i tallgrunnlaget. Disse endringene var gjeldende fra jordbruksforhandlingene 2024. Blant annet så ble realrentepriinsippet fjernet, og jord og annen leie blir nå ført som en kostnad. Dette var forsåvidt bra, men totalt sett langt fra bra nok.

KAMPEN FOR ÆRLIGE TALL

Etter hvert så kom regjeringa med stortingsmelding 11. Den tok for seg økt selvforsyning og tallgrunnlaget. At regjeringa ønsker å øke selvforsyninga er bra, men at de samtidig skriver at dagens politikk skal videreføres er mindre bra. I tallgrunnlaget slik det ble i jordbruksforhandlingene var det tre ting som vi var spesielt misfornøyde med:

1. Regjeringa la inn ei 20% normering på sektoren. Dvs. at de sier at inntektene til jordbruket er 20% høyere enn hva den faktisk er = luftpenger. Begrunnelsen er at jordbruket ikke maksimerer/er effektive nok. Normeringa rammer alle bønder.
2. Kapitalen (kapitalkostnaden) skulle kun gis en liten avsetning (ikke avkastning) lik prisstigningen og forankret i bokførte verdier. Dette er om lag 50% av det som er behovet for å ikke tære på egenkapitalen. Driftsapparatet vil fortsatt spises opp.
3. Bondens årsverk skal fortsatt være høyere enn de fleste andres.

Dagen Stortingsmelding 11 skulle behandles i Stortinget, så ble det gjennomført en storaksjon på Eidsvolls plass. Over tusen bønder fra hele landet hadde møtt opp, og appeller ble holdt av faglag, organisasjoner og politikere. Budskapet var tydelig: Ærlige tall!

Krf, Rødt, Mdg og SV var under hele prosessen enige med faglagenes krav om faglige riktige og ærlige tall. For å komme regjeringa litt i møte så lagde de et kompromissforslag (forslag 25) i håp om å skape et bredt forslag bestående av seks partier. Forslag 25 var ikke akkurat det næringa ønska seg – men vi var villige til å fire oss noe vi også. Dessverre kom ikke regjeringa disse partiene i møte. Det betydde at tallgrunnlaget i Stortingsmelding 11 ikke hadde noe flertall i den ene eller andre retningen. Jordbruksoppgjøret skulle derfor bli gjennomført på et tallgrunnlag som det ikke var flertall for!

Samme kveld som Stortingsmeldinga ble behandlet i Stortinget, ble vi innkalt i møte til LMD. Her opplevde vi en stor skuffelse. Agendaen for møte var å enes om en bestilling til Budsjettmemoranda for jordbruket, basert på det nye tallgrunnlaget. I Stortingsmelding 11 står det at det blir lagt opp til å «trekke fra en avsetning til nødvendige investeringer for å opprettholde driftsapparatet». En ville i meldinga altså ta utgangspunkt i verdijustert og ikke såkalt bokført kapitalbase når avsetningen skulle beregnes for sektoren. Dette mente Bonde- og småbrukarlaget og i utgangspunktet Bondelaget også var riktig. Men i det møte hadde staten endret mening og tatt utgangspunkt i bokførte verdier. Bondelaget godtok dette nærmest over bordet, mens vi ba om å få tenke oss om til morgenen etter. Forskjellen mellom de to regnemåtene innebar rundt to milliarder på årets jordbruksoppgjør.

Styret i Norsk Bonde- og Småbrukarlag 2023-24. F.v: Ståle Støen, Rakel Nystabakk, Nils Martin Seim (1. vara), Margrethe Figved, Ellen Syse, Marianne Lunåsmo, Vegard Vigdenes (foran), Asbjørn Hagene og Tor Jacob Solberg.

Slik vi opplevde det hadde vi valget mellom å stå opp for det som var riktig og dermed bli stående utenfor jordbruksforhandlingene enda en gang, eller få være med, men på statens premisser. Det var enormt skuffende å innse at staten med viten og vilje nok en gang underfinansierer en næring, men vi følte ikke vi hadde annet valg enn å skrive under. Vi ba om å få sende et brev til LMD der vi redegjorde for våre synspunkter - det ble vi også nektet ...

JORDBRUKSFORHANDLINGENE

Under utarbeidelsen av vårt krav til jordbruksforhandlingene så var derfor føringene mht tallstørrelse satt. Vi skjønte at vårt krav, Bondelagets krav og Statens tilbud ville bli ca. det samme. Det som kom til å variere var i stor grad hvordan en antok at kostnadene ville bli det kommende året. Ærlige tall gjelder begge veier. Vi la derfor inn de kostnadene vi trodde var riktige. Bondelaget la inn kostnader som var langt over våre. Derfor hadde de et høyere krav enn oss til tross for at tetting av gapet var rimelig likt i de to kravene. Det bør legges til at hvis vårt kostnadsnivå treffer så er det nå bare ca. 30 000,- igjen til at næringa er jamstilt (ifølge regjeringas tallgrunnlag).

Under forhandlingene lyktes vi å få inn bla teigbasert tilskudd, kvotetak og at det skal settes ned grupper som skal jobbe med produksjonsregulering, kornpolitikken og telledato. Av de største «tapene» vil jeg trekke fram at vi ikke fikk til noe på samordning og at staten nektet oss å synliggjøre effekten av normeringa i protokollen (til tross for at de var enige med oss i det vi ville formidle). Det ble også enighet om at Tine skal beslutte pris til bonde på melk i om. at dette blir tatt ut av «gul boks».

Vi endte oppe med å skrive under på jordbruksavtalen – en jordbruksavtale som nevnt ble vedtatt på et tallgrunnlag som ikke har flertall i Stortinget.

Det aller viktigste i Stortingsbehandlingen var imidlertid at et stort flertall ønsker en omkamp på tallgrunnlaget. Regjeringa skal derfor komme med et nytt forslag innen februar 2025. Å få et riktig tallgrunnlag på plass blir helt avgjørende for å måle økonomien faglig og for å få en ærlighet inn i jordbruksdebatten. Kampen fortsetter.

INTERNE UTVALG

Styret har en rekke interne utvalg til sin rådighet.

Dette året har vi også etablert en kontaktordning slik at hvert utvalg har et konkret styremedlem å forholde seg til gjennom året. Dette har bidratt til bedre kommunikasjon i enkeltsaker, utover de faste oppgavene utvalgene har ifm. jordbruksforhandlingene. Utvalgsmedlemmer oppnevnes for to år av gangen, og også ved årets oppnevningsrunde fikk vi god respons fra medlemmer som ønsket å bidra. Dette er svært gledelig, det er flott å være mange om å trekke lasset!

EN ORGANISASJON I UTVIKLING

En fungerende organisasjon er avhengig av at det finnes rutiner og standardiserte måter å drive på. Selv om vi lenge har hatt slike oppskrifter, er det ikke alt som har vært skriftlig og lett tilgjengelig. valgperioden 2023-24 har vi ved hjelp av organisasjonsutvalget jobbet for å gjøre NBS til en enda tryggere og mer inkluderende organisasjon, vi har utarbeidet materiell til lokal- og fylkeslag som skal gjøre det enklere for dem å drifte lagene sine, og vi har jobbet videre med å forbedre gjennomføringen av landsmøtet. Sekretariatet har dessuten laget en flott messehåndbok til hjelp for fylkes- og lokallag som skal stå på stand.

VEIEN VIDERE

På flere områder har vi forbedringspotensial. Vi må fortsatt være fokusert på ærlige tall, men vi må bli enda bedre på å forklare hvorfor vi trenger ærlige tall utover at bønder skal ha økonomiske og sosiale liv som andre. Ærlige tall er en forutsetning for økt matberedskap. Når vi er tydeligere på dette kan vi bygge enda flere og sterkere allianser. Vi bør også bli enda mere synlige over hele landet – spesielt i medier som treffer folk utenfor næringa.

NBS er i medvind. Vi får stadig nye medlemmer, vi er synlige, vi er tydelige på at det trengs en kursendring og vi mener at bonden skal ha økonomiske og sosiale vilkår som de fleste andre i Norge har. Vi trenger folk som engasjerer seg og som deltar i debatten. Det blir mange tøffe kamper fremover, men med et slikt lag så kan vi faktisk utgjøre en forskjell!! Kampen for økt matberedskap og levende bygder der kyr beiter og barn leker vil fortsette.

Styret vil avslutningsvis takke for tilliten dere har gitt oss det siste året. Vi har en fantastisk organisasjon med så mye bra folk!

Styret

STORTINGSMELDING 11: MØTTE IKKE JORDBRUKETS KRAV OM ÆRLIGE TALL

Fredag 8. mars la regjeringa fram plan for 50 prosent sjølforsyning og opptrappingsplan for inntektene i jordbruket. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har ventet lenge på denne planen. Dessverre var forslaget skivebom, og vakte stor skuffelse i næringa.

Meld. St. 11 er en todelt plan. I første del redegjorde regjeringa for hvordan de ønsker å oppnå målet om 50 prosent sjølforsyning. I del to la de frem sitt forslag til opptrappingsplan for inntekta i jordbruket.

Lite konkret om sjølforsyning

I Hurdalsplattformen satte regjeringa seg et mål om 50 prosent sjølforsyningsgrad. I Meld. St. 11 la de fram sin strategi for å oppnå dette. Strategien er basert på tre hovedpunkter:

1. Økt etterspørsel etter norsk mat
2. Økt norskandel i husdyrfôret
3. Produksjon på norske ressurser som i størst mulig grad dekker etterspørselen.

Av tiltak trekkes blant annet følgende frem: en satsing på lokalmat, å bedre konkurransen i dagligvarehandelen, styrket konkurransekraft for norske varer sammenlignet med import, økt produksjon av planter til mennesker og dyr, og legge til rette for økt bruk av norske planteprodu-

dukter (eks erstatte ris med byggris og pasta med potet).

Som en del av strategien foreslo regjeringa flere tiltak og virkemidler. Mange, inkludert Norsk Bonde- og Småbrukarlag, påpekte i høringsrunden at tiltakene var lite konkrete, ikke målbare og i liten grad demonstrerte en sammenheng med hvordan tiltaket faktisk vil bidra til økt sjølforsyning. Mange av tiltakene er kun gjentakelse av regjeringas jordbrukspolitik, uten at det nødvendigvis har en sammenheng med sjølforsyning.

I sitt høringsinnspill påpekte Norsk Bonde- og Småbrukarlag at planteproduksjonen må økes, og anslo i sin egen sjølforsyningsplan lansert høsten 2023 behovet til:

- Cirka én milliard flere fôrenheter til husdyra fra planter produsert i Norge (fôrkorn, gras og beite)
- Cirka 255 000 dekar mer med planter som mat til folk, i hovedsak matkorn
- Cirka én milliard færre fôrenheter til husdyra fra planter import fra utlandet (kraftfôr).

Organisasjonen understrekte i høringsinnspillet til Meld. St. 11 at en sjølforsyningsstrategi må inneholde konkrete tiltak for hvordan øke produksjonen av frukt, grønt og korn (til mennesker og dyr), og hvordan øke andelen gras, beite og norskprodusert korn (og andre råvarer) til fôret husdyra. I tillegg må en slik strategi inneholde konkrete tiltak for å vri forbruket fra importerte råvarer til norskproduserte varer. Regjeringas strategi sier lite om hvordan virkemidlene i jordbruksavtalen (og øvrige politiske virkemidler) skal brukes for å oppnå målet om 50 prosent sjølforsyning, noe Norsk Bonde- og Småbrukarlag også påpekte i sitt innspill.

Geir Pollestad
under fremlegg
av Meld. St. 11

Jamstilling med uærlige tall

Regjeringas etterlengtede opptrappingsplan for inntekta i jordbruket vakte stor skuffelse da den ble lansert sammen med sjølforsyningsstrategien. Planen har to deler: forslag til nytt tallgrunnlag og beregningsmåte for inntekta i jordbruket, og et mål om når bonden skal jamstilles med utgangspunkt i dette tallgrunnlaget.

Regjeringas mål for opptrapping er at bondens inntekt skal jamstilles med gjennomsnittlig lønn fratrasket øvre og nedre ti prosent i statistikken for inntektsnivå. Dette nivået tilsvarer lønnsnivået for helserelaterte og undervisningsrelaterte yrker, og ligger 7 pst under gjennomsnittet for alle lønsmottakere, men 9 pst over gjennomsnittet for industriarbeidere (sammenligningsgruppa ved forrige opptrappingsvedtak). Med utgangspunkt i nytt tallgrunnlag, lønnsnivå til sammenligningsgruppa og oppstart fra 2021, satte regjeringa et mål i Meld. St. 11 om tetting av inntektsgapet innen 2027.

Deler av tallgrunnlaget, den såkalte «modifiserte

STORTINGSMELDING

Brukes når regjeringa vil presentere saker for Stortinget uten forslag til vedtak. Stortingsmeldinger er ofte en rapport om et arbeid som har vært gjort eller en diskusjon av framtidig politikk, og danner ofte grunnlag for en proposisjon. En Stortingsmelding krever ikke flertall for at regjeringa kan gjennomføre foreslått politikk. For å endre noe i en Stortingsmelding kreves såkalt positivt flertall – et aktivt flertallsvedtak for et endringsforslag. Forslag som ikke får flertall – altså forslag som faller – kan fortsatt gjennomføres dersom det er en del av en Stortingsmelding.

totalkalkylen», ble partene i jordbruksoppgjøret enige om i et møte 1. november 2023. Her ba faglaga og staten Budsjettnemnda for jordbruket gjøre følgende endringer i totalkalkylen:

- Avskrivningene føres etter historisk kostnad.
- Det benyttes nominell rente på gjeld.
- Leie av jord- og melkekvoter blir inntekts- og kostnadsført og kapitalen til det aktive jordbruket blir tilsvarende redusert.
- Innleid arbeidskraft føres som kostnad og arbeidsforbruket blir tilsvarende redusert.

I Meld. St. 11 la i tillegg regjeringa følgende forutsetninger til grunn:

- Inntektsmålet normeres med 20 prosent.
- Det legges opp til å trekke fra en avsetning til nødvendige investeringer for å opprettholde driftsapparatet. Jord er ikke inkludert.
- Uendret timetall på 1845 timer per familieårsværk.

NBS kritiske til stortingsmeldinga

Norsk Bonde- og Småbrukarlag var – og fortsetter å være – kritiske til meldinga og regjeringas forslag siden det ble lansert. Dette gav også organisasjonen uttrykk for i sitt høringsinnspill.

I innspillet påpekte vi blant annet at kostnadene ved å nå sjølforsyningsmålet må beregnes og sikres finansiering. Regjeringas strategi må

inneholde konkrete virkemidler for å redusere import og øke norskandelen, næringa må gis nødvendige verktøy for å kunne håndtere overproduksjon (inkludert produksjonsregulerende virkemidler) og sjølforsyningsmålet må tidfestes. Særlige kritiske var organisasjonen til regjeringas forslag til tallgrunnlag. Det ble blant annet påpekt at regjeringa ikke hadde faglige forutsetninger for normering, og at forslag om prisjustering av avskrivninger ikke er nok til å unngå tæring av egenkapitalen. I stedet mente Norsk Bonde- og Småbrukarlag at totalkalkylen skal budsjettere med en gjennomsnittlig avkastning på all egenkapital investert i jordbruket, for å hindre tæring og sikre fremtidig konsumevne, inkludert fornyelse av driftsapparatet.

Sikret flertall i Næringskomiteen

Tross stor misnøye i næringa og blant samarbeidspartnere, sikret regjeringa flertall for meldinga sammen med Høyre. I Næringskomiteens innstilling til Stortinget het det:

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn følgende inntektsmål: Inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper skal tettes innen 2027.»

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre fremtidige jordbruksoppgjør basert på den modell for måling av inntektsnivå, med forutsetninger, avgrensninger og vilkår, som følger av Meld. St. 11 (2023–2024).»

Felles markering for ærlige tall: Torsdag 4. april, samme dag som næringskomiteen behandlet Meld. St. 11, samlet næringa seg til en felles markering foran Stortinget for ærlige tall. Bak arrangementet stod Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. I tillegg til medlemmer av faglagene, var representanter fra en rekke sivilsamfunnsorganisasjoner og politiske partier, journalister, og andre som hadde dukka opp for å markere sin støtte til bøndenes krav.

VEIEN MOT ET NYTT TALLGRUNNLAG

Våren 2021: Et Bondeopprør slår rot og skaper furore i næringa. Fem bønder setter tallgrunnlag og bondeinntekta på agendaen.

Jordbruksoppgjøret 2021: Jordbruket går ikke i forhandlinger med staten. Avstanden mellom jordbruket og staten er for stor. I forbindelse med behandlingen av jordbruksoppgjøret, blir det avklart at det vil settes ned et inntektsutvalg som skal måle bondens inntekt og foreslå et nytt tallgrunnlag.

Høsten 2021: Inntektsutvalget (NOU 2022:14) ledet av Ola Grytten starter sitt arbeid.

Juni 2022: Inntektsutvalget skulle egentlig ha levert sin rapport i juni 2022, men medlemmene er ikke enige. Leveringsfrist utsettes.

Oktober 2022: NOU 2022:14 legges frem. Rapporten høster mye kritikk for sine forslag.

Januar 2023: Høringsfrist på NOU 2022:14. NBS leverer sitt høringsinnspill, og peker på flere elementer vi er kritiske til.

8. mars 2024: Regjeringa legger frem Meld. St. 11 (2023-2024) om økt sjølforsyning og inntektsopptopping i jordbruket.

4. april 2024: Næringskomiteen behandler Stortingsmeldinga.

11. april 2024: Næringskomiteen avgir sin innstilling. Regjeringa søker støtte hos Høyre og det ligger an til flertall.

18. april 2024: Stortingsmeldinga behandles i Stortinget. I siste stund inngår regjeringa avtale med KrF, SV og Rødt, og får dermed flertall for forslag om å redusere timetall fra 1845 til 1750. De mister dermed støtte fra Høyre, og meldinga får ikke flertall.

Som en reaksjon på sistnevnte, mobiliserte Norsk Bonde- og Småbrukarlag til stordemonstrasjon på Eidsvolls plass 17.-18. april.

Forslag om ærlige tall falt i Stortinget

Fra meldinga ble lansert og frem mot behandlingen i Stortinget, gjennomførte NBS møter med flere politiske partier. I møtene kom vi med alternative forslag og forsøkte å påvirke partier fra alle fløyer til å fremme et faglig korrekt tallgrunnlag. Hovedprioriteringene var å fjerne normeringsfaktoren og å sikre avkastning på all egenkapital.

I Næringskomiteens innstilling fremmet SV, Rødt og MDG et mindretallsforslag som et alternativ til regjeringas inntektsberegning. «Forslag 25» lød: «*Stortinget ber regjeringa legge til grunn følgende inntektsmål: «Inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper skal tettes innen 2027. Inntektsgapet skal tettes i fremtidige jordbruksoppgjør basert på den modell for måling av inntektsnivå hvor et årsverk er 1 700 timer, normeringsfaktor settes til 5 pst., og at avsetning til avskrivbar kapital skal regnes med grunnlag i investert verdi og ikke bokført verdi, og ellers de vilkår som følger av Meld. St. 11 (2023-2024)».*

Forslag 25 ble jordbrukets kampsak. I leserinnlegg, politiske møter og i demonstrasjonen var beskjeden fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag tydelig: «Vi vil ha ærlige tall, stem på forslag 25». Jordbruket fikk ikke gjennomslag, og forslag 25 falt.

Også regjeringas forslag falt. I siste stund ble regjeringa enige med SV, KrF og Mdg om å redusere timetallet i jordbruket fra 1845 til 1750 fram mot 2027. Dette ble fremmet som et løst forslag under behandlingen i Stortinget. Som en konsekvens, mistet regjeringa flertallet med Høyre for tetting av inntektsgapet innen 2027 og forslag til beregningsmodell for inntekta. Regjeringa fikk dermed ikke flertall i Stortinget for Meld. St. 11.

Stordemonstrasjon for ærlige tall

Over tusen mennesker møtte opp da Norsk Bonde- og Småbrukarlag arrangerte todagens stordemonstrasjon for ærlige tall på Eidsvoll's plass. Demonstrasjonen startet onsdag, gikk gjennom natta og ble avsluttet torsdag etter et nederlag i Stortingsbehandlingen.

Sent torsdag 11. april la Næringskomiteen frem sin innstilling til Meld. St. 11. Regjeringa søkte samarbeid med Høyre, og kunne til stor skuffelse fra næringa melde om å ha sikret flertatt for sitt forslag.

Fredag 12. april inviterte Norsk Bonde- og Småbrukarlag til internt møte. Nå skulle det mobiliseres til stordemonstrasjon. Med fem dager til rådighet og en stor idé, ble en aksjon planlagt og satt ut i live: bønder fra hele landet skulle demonstrere foran Stortinget over to dager. Flere skulle overnatte på Eidsvoll's plass og traktorer skulle rulle rundt i Oslos gater. På samme tid skulle det jobbes opp mot næringskomiteens medlemmer, ordinær organisasjonsdrift skulle opprettholdes og et primærkrav skulle utarbeides.

Fem dager senere, onsdag 17. april, rullet busser med bønder inn til hovedstaden. Fylkeslaget i Oslo Akershus stilte med lapskaus, og hundrevis av bønder fikk med seg appeller og innlegg fra politikere, bønder, samfunnsdebattanter og alliansepartnere utover kvelden. Gjennom natta

overnattet en gruppe bønder og landbruks-skoleelever i telt på Eidsvoll's plass. Tidlig på morgenkysten den 18. april lenket elevene og fylkesleder i Nord-Trøndelag BS, Ola Lie, seg til Stortinget. De stilte sine krav, men måtte etter hvert fjerne seg etter pålegg fra politiet.

På morgenkysten den 18. april hadde over tusen bønder og støttespillere samlet seg foran Eidsvoll's plass. Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag stod samlet om kravet, og serverte boller og kaffe til demonstrantene. Utover dagen holdt Norsk Bonde- og Småbrukarlag programmet gående, med appeller og åpen scene, og flere fortalte sterke historier om konsekvensene av dagens jordbrukspolitik og tallgrunnlaget.

Debatten og voteringen i Stortinget ble fulgt på storskjerm. Fra Stortingssalen kunne «ærlige tall» og «forslag 25» høres fra demonstrantene utenfor. Da det ble klart at forslag 25 falt, og at regjeringas forslag ble stående, tok flere til gråten. Demonstrasjonen ble avsluttet med sterke ord fra Elise på 8 år som oppfordret bøndene til å bevare håpet og kjempe videre.

«Jeg vil være bonde,
men ikke på dugnad»

JORDBRUKS- FORHANDLINGENE 2024

Årets jordbruksforhandlinger ble gjennomført på nytt tallgrunnlag og bondens inntekt måles nå på nivå. Jordbruksoppgjøret 2024 hadde en ramme på 3,015 mrd. kroner, en normert økning på 60 000 kr per familieårsverk (50 000 kroner uten normering).

I april og mai samlet igjen en delegasjon av tillitsvalgte og sakkyndige fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag seg til jordbruksforhandlinger. Med et nylig behandlet tallgrunnlag som utgangspunkt, var forventningene lave. Gode innspill fra organisasjonen, knallhard politisk jobbing og en engasjert delegasjon ga likevel noen resultater.

Studiearbeid og innspillsmøter

Studiearbeidet i forkant av jordbruksforhandlingene ble gjennomført i to deler. Første del hadde innleveringsfrist 1. oktober, med oppfølging under politisk verksted før landsmøtet. Del to ble gjennomført i januar og februar. I forbindelse med del to av studiearbeidet ble det arrangert

fem studiearbeid-seminarer, hvor sentrale problemstillinger for vårens forhandlinger ble diskutert. Seminarene tok for seg kylling og svin sin plass i et bærekraftig matsystem, produksjonsregulering for sau, hvordan fordele avtalemidlene i tråd med Norsk Bonde- og Småbrukarlag sin politikk, og hvordan øke grøntproduksjonen gjennom virkemidlene i jordbruksavtalen. I forkant av jordbruksforhandlingene gjennomførte forhandlingsdelegasjonen innspillsmøter med interne utvalg og eksterne aktører. Innspillsmøtene fant sted 6., 7. og 8. mars. 27 eksterne aktører og 12 interne utvalg deltok på innspillsmøtene 6.-8. mars. I tillegg sendte flere andre organisasjoner skriftlige innspill.

Innspillene ble sammenstilt, og fylkesledermøtet i mars ga på bakgrunn av disse sine råd til styret.

Forhandlingsutvalget

Årets forhandlingsutvalg bestod av leder Tor Jacob Solberg, politisk nestleder Vegard Vigdenes og 2. vara til styret, Marianne Lunåsmo. 1. vara og 2. vara til utvalget var henholdsvis styremedlem Asbjørn Hagene og ordfører Hanne Bjerkvik. I tillegg til forhandlingsutvalget, stilte Norsk Bonde- og Småbrukarlag i år med en stor delegasjon med bred kompetanse.

Fredag 22. mars vedtok styret forhandlingsutvalgets mandat. Som tidligere år var sosial og økonomisk jamstilling hovedprioriteringer. I tillegg var teigbasert tilskudd; å innføre driftstilskudd for sau og styrke driftstilskuddet for ammeku; utredning av produksjonsregulering; utredning av korn- og kraftfôrpolitikken, inkludert prisnedskrivning; å styrke velferdsordningene; og å stimulere til mer lokalmatproduksjon viktige saker for organisasjonen i forhandlingene i 2024.

Forhandlinger på nytt tallgrunnlag

For første gang ble jordbruksforhandlingene basert på et nytt tallgrunnlag. Tallgrunnlaget er definert i Meld. St. 11 (2023-2024) med vedtak fra Stortingsbehandlingen, og innebærer en svak avsetning til bokført kapital, normering på 20 prosent og en reduksjon i timetall per årsverk fra dagens nivå. I tillegg måles inntektsnivået nå per familieårsverk, som innebærer at det beregnes 50 ekstra arbeidstimer fra familie inn i årsverket. Med nytt tallgrunnlag er også gapet mellom jordbruket og sammenligningsgruppa definert. Tallgrunnlaget har ikke flertall i Stortinget, men er likevel lagt til grunn for jordbruksoppgjøret 2024.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har hele veien vært tydelig på at organisasjonen er uenige i tallgrunnlaget og de faglige forutsetningene som er lagt til grunn for målingen. Organisasjonen valgte likevel å gå i forhandlinger, i hovedsak av to grunner: 1) for å bygge kunnskap om forhandlingene i laget og i sekretariatet, og 2) flere sentrale spørsmål var tema i jordbruksoppgjøret denne våren, og det var viktig at Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltok i disse diskusjonene.

Jordbrukets krav

Tross uenighet i tallgrunnlaget, startet Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag sine rammeforhandlinger 21. april. Partene utvekslet sine primærkrav 22. april. Fire dager senere la jordbrukets frem sitt krav. Kravet hadde en ramme på 3,9 mrd. kroner, hvorav 2,738 mrd. kroner var budsjettoverføringer og 998 mill. kroner var målprisøkninger. I tillegg kommer omdisponering av overførte midler fra 2023 og endret inntektsverdi av jordbruksfradraget. Kravet la opp til en tetting av inntektsgapet på 75 900 kroner per årsverk (57 300 kroner uten normering).

«Rammen er hva omforent tallgrunnlag gir mulighet for gitt tidshorisonten for regjeringens opptrappingsplan, men vil i sum ikke være nok til å sikre landet vårt styrket beredskap og 50 prosent selvforsyning», sa leder i Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Tor Jacob Solberg, da kravet ble lagt frem.

Jordbrukets forhandlingsutvalg med sakkyndige. I front står delegasjonslederne Tor Jacob Solberg og Bjørn Gimming. Foto: Norges Bondelag

I forhandlingene prioriterte Norsk Bonde- og Småbrukarlag styrket økonomi til bøndene og struktur. En av de viktigste sakene for jordbruket i årets forhandlinger var å fjerne samordninga. Dette fikk ikke faglagene gjennomslag for i forhandlingene med staten.

Forhandlinger mellom jordbruket og staten

Staten presenterte sitt tilbud mandag 6. mai. Tilbudet hadde en ramme på 2,620 mrd. kroner, 1,3 mrd. kroner mindre enn jordbrukets krav. Av dette var 1,9 mrd. kroner budsjettoverføringer og 526 mill. kroner målprisøkning. Tross stor avstand mellom partene, ønsket likevel jordbruket å gå i forhandlinger.

Partene gjennomførte prosederinger 8.-10. mai. I prosederingene går partene gjennom sine kravdokumenter i tur og orden, redegjør for sine standpunkter og utfordrer motpartens krav og

argumenter. Prosederingene, som blant dem som har deltatt kalles «verdens lengste jordbruksseminar», er en faglig øvelse, og det tas ikke politiske avgjørelser i sakene som tas opp. Etter prosederingene gikk partene i forhandlinger. Forhandlingene foregår som hovedregel mellom statens forhandlingsleder Viil Søyland, jordbrukets forhandlingsleder Bjørn Gimming og leder i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt forhandlingsutvalg, Tor Jacob Solberg.

Enighet mellom partene

16. mai var det klart at partene i jordbruksoppgjøret var enige. Oppgjøret hadde en ramme på 3,015 mrd. kroner, som gav en forhandlingsgevinst på 395 mill. kroner. Det gir en tetting av inntektsgapet mellom bønder og sammenligningsgruppa på 60 000 kroner i 2025, som tilsvarer 50 000 kroner på bondens konto (uten normering). Inntektsnivået neste år blir da 606 922 kroner, som tilsvarer 505 768 kroner uten normering.

Nøkkeltall for jordbruksoppgjøret 2024				
	Primærkrav NBS	Jordbrukets krav	Statens tilbud	Fremforhandlet avtale
Ramme	2,591 mrd. kr	3,930 mrd. kr	2,620 mrd. kr	3,015 mrd. kr
<i>Budsjettmidler</i>	-	2738 mill. kr	1944 mill. kr	2217 mill. kr
<i>Målpris</i>	-	998 mill. kr	526 mill. kr	627 mill. kr
Sum kostnadsdekning	515 mill. kr	1425 mill. kr	1023 mill. kr	1023 mill. kr
<i>Handelsgjødsel</i>	-61 mill. kr	108 mill. kr	108 mill. kr	108 mill. kr
<i>Kraftfôr</i>	44 mill. kr	-	-	-
<i>Andre kostn.</i>	507 mill. kr	1285 mill. kr	905 mill. kr	905 mill. kr
Inntekter fra markedet	560 mill. kr	273 mill. kr	360 mill. kr	360 mill. kr
Tetting av inntektsgap per familieårsverk				
<i>Normert</i>	68 400 kr	68 760 kr	45 000 kr	60 000 kr
<i>Ikke normert</i>	57 000 kr	57 300 kr	37 500 kr	50 000 kr

Ulike beregninger av kostnad til handelsgjødsel og kraftfôr var hovedforskjellen på NBS sitt rammekrav og jordbrukets felleskrav. NBS synliggjorde kostnaden til kraftfôr i sitt krav, til forskjell fra jordbrukets krav, statens tilbud og avtalen, hvor kraftfôr ble estimert sammen med andre kostnader.

JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2024

16. april: Budsjettnemnda for jordbruket legger frem sine tall.

18. april: Stortinget behandler Meld. St. 11. Det blir flertall for å endre årsverksberegningen fra 1845 til 1750 timer.

20. april: Budsjettnemnda legger frem oppdaterte tall. Det oppdaterte tallmaterialet inkluderte justert timetall per årsverk og avsetning på avskrivbar egenkapital begrenset til bokførte verdier.

21. april: Rammeforhandlinger mellom faglaga

22. april: Faglaga utveksler primærkrav

23.-24. april: Prosederinger mellom faglaga

24.-26. april: Forhandlinger mellom faglaga

26. april: Jordbruket presenterer sitt krav. Kravet hadde en ramme på 3,9 mrd. kroner.

6. mai: Staten presenterer sitt tilbud. Tilbudet hadde en ramme på 2,6 mrd. kroner.

8.-10. mai: Prosederinger mellom jordbruket og staten.

10.-16. mai: Forhandlinger mellom jordbruket og staten.

16. mai: Partene inngår avtale og presenterer årets jordbruksoppgjør. Oppgjøret har en ramme på 3 mrd. kroner.

6. juni: Høring om årets jordbruksoppgjør i Næringskomiteen.

14. juni: Næringskomiteen leverer sin innstilling til Stortinget.

20. juni: Stortinget behandler årets jordbruksoppgjør. Som en del av Stortingsbehandlingen blir det flertall for en ny behandling av tallgrunnlaget, som skal legges frem senest februar 2025.

I forhandlingene behandlet også partene blant annet ny prismodell for melk når produksjonen går ut av målprissystemet, velferdsordningene, teigbasert tilskudd, ny ramme for tallgrunnlaget, produksjonsregulering, telledatosystemet og tak på korn, i tillegg til ordinær fordeling av avtalemidlene på de ulike produksjonene. Flere av sakene vil være retningsgivende for kommende oppgjør og utvikling i jordbrukspolitikken.

Jordbruksoppgjøret ble behandlet i næringskomiteen 6. juni, som gav sin innstilling til Stortinget 14. juni.

Uenighet i Stortinget – omkamp i siste time

Dagen før Stortingets sommerferie, ble jordbruksoppgjøret behandlet. Tallgrunnlaget ble igjen tema for diskusjon i Stortingssalen og opposisjonen sikret omkamp i siste time. Torgeir Knag Fylkesnes, på vegne av Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Miljøpartiet De Grønne og Kristelig Folkeparti, fremmet følgende forslag i debatten:

«Stortinget ber regjeringen innen februar 2025 på nytt komme tilbake med egen sak med forslag til prinsipper for beregning av inntekt i jordbruket og sammenligning med andre grupper, for å sikre demokratisk forankring av tallgrunnalet til bruk i jordbruksoppgjørene og legitimitet til forhandlingsinstituttet.»

Forslaget fikk støtte fra Høyre og Fremskrittspartiet. Per Olaf Lundteigen fra Senterpartiet stemte mot sine partifeller og moderpartiets innstilling, og sikret dermed det nødvendige flertallet. Regjeringa har dermed fått i oppgave å levere et nytt forslag til tallgrunnlag innen februar 2025.

Stortinget vedtok også at ny markedsordning for melk skulle fungere minst ett år, før det vurderes å gjennomføre reduksjon av de konkurransefremmende tiltakene i prisutjevningsordningen for melk. Det var forventet at de konkurransefremmende tiltakene i PU skulle avvikles fra sommeren 2024.

Etter tilrådning fra næringskomiteen, vedtok Stortinget avslutningsvis at regjeringa skal utrede en tiltakspakke for å redusere jordbruksareal som er ute av drift frem til jordbruksforhandlingene 2025, og å stimulere til mindre bruk av kraftfôr og mer bruk av norskprodusert grovfôr.

VELFERDSORDNINGENE

I årets jordbruksforhandlinger var velferdsordningene et sentralt tema. Avløsertilskuddet ble styrket, men ikke nok til å redde ei næring i krise. Staten og jordbruket ble ikke enige om å fjerne samordninga.

Skal vi sikre gode liv for dagens og framtidens bønder, er vi avhengig av gode velferdsordninger i jordbruket. Unge stiller høyere krav til ferie og fritid enn tidligere generasjoner, og å styrke de sosiale vilkårene for bonden er derfor essensielt for å sikre rekruttering til næringa.

Velferdsordningene er også bondens forsikringsnett når uhellet er ute eller sykdom inntreffer. Velferdsordningene i jordbruket skal sikre videre drift på gården, og muliggjøre ferieavvikling for bonden. Dette er viktige grep for å ivareta bondehelsen og sikre norsk matproduksjon i et evighetsperspektiv.

Velferdsgruppe etter JF 2023

Det ble nedsatt en partssammensatt arbeidsgruppe for å vurdere velferdsordningene etter jordbruksforhandlingene 2023. NBS var representert ved Vegard Vigdenes og Lise Saga. Velferdsordningene ble gjennomgått med fokus på avløsertilskudd til ferie og fritid og avløsertilskudd for sykdom og fødsel. NBS fikk gjennomslag i jordbruksforhandlingene for å utvide tidsbegrensinga for avløsertilskudd fra 1 år til 14 måneder. Dette ble foreslått i rapporten og sikrer at folk som opplever langvarig sykdom har bedre tid til å komme tilbake til drifta.

Vil fjerne samordninga

Samordninga er i dag en ordning som avkorter avløsertilskuddet mot sykepenges fra NAV. Begrunnelsen for dette er at man ikke ønsker at ulike statlige støtteordninger skal gi kompensasjon for samme bortfall av lønn. I tillegg til sykepenges for sykdomsperiode i jordbruksforetaket, blir avløsertilskuddet også avkortet mot sykepenges fra annet arbeid utenom jordbruket. Dette oppleves særlig urettferdig for alle dem som har arbeid ved siden av jordbruket.

I jordbrukets krav til jordbruksforhandlingene ble samordninga foreslått fjernet. Konklusjonen i rapporten fra den partsammensatte arbeidsgruppa var ikke til hinder for å fjerne samordning. Arbeidsgruppa var, gjennom arbeidet med rapporten, i kontakt med Nav og fikk oppklart at tilskuddet ikke har innvirkning på Nav sin utmåling av sykepenges.

Underveis i jordbruksforhandlingene kom det en kontrabeskjed fra NAV og arbeids- og inkluderingsdepartementet om at de ikke kunne garantere om sykepenges ville bli avkortet mot avløsertilskudd, dersom man fjerner samordning for avløsertilskuddet. Det ble derfor ikke noe fjerning av samordninga, før man fikk undersøkt dette nærmere. En rapport om dette skal foreligge i løpet av høsten 2024, og det ble nedsatt en referansegruppe for oppfølging av saken med representanter fra faglaga.

HØRINGER OG POLITISKE INNSPILL

Satsingen på utvikling og profesjonalisering av organisasjonen har gitt resultater. Med en styrket fagavdeling i sekretariatet, gir nå Norsk Bonde- og Småbrukarlag innspill i flere viktige prosesser og er til stede i viktige diskusjoner for næringa.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag har de siste to årene styrket sitt politiske arbeid betraktelig, med nyansettelser og bedre rutiner for politisk oppfølging. Dette inkluderer arbeidet med høringer fra Stortinget og andre statlige aktører.

I perioden desember 2023 til juni 2024 leverte sentralledet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag 27 høringssvar. I tillegg deltok vi på flere innspillmøter med politikere og andre aktører i næringa. Innspillsarbeidet er i tillegg til det øvrige politiske arbeidet og jordbruksforhandlingene.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er pådriver for en ny retning i jordbrukspolitikken. Vi skal produsere mat i tråd med ressursgrunnlaget, og bønder skal ha ordentlig betalt for arbeidet og kunne leve gode liv. Da må systemene rundt bonden fungere godt. Det innebærer blant annet at lover, regler og forvaltning opererer på en slik måte at det er mulig for bonden å gjøre jobben sin på en god måte. Å sikre at ny politikk, regelverksendringer og lovverk bidrar til dette, er sentralt når organisasjonen gir innspill.

Høringer og politiske innspill

Det siste året har Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltatt i flere høringer hos Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Ny lov om offentlige anskaffelser, NOU om genteknologi, økologiske virkemidler i skog, konkurransekadelige forskjeller i dagligvaresektoren, Klimautvalget 2050 sin rapport, ny gjødselvarselskrift og ny gjødselbrukforskrift, toll, lokalmat, kostråd og endringer i markedsregulatorordningen er noen av høringene organisasjonen har deltatt på.

Innspill til partiprogram som grunnlag for de neste fire årene

En av de viktigste innspillsprosessene Norsk

Bonde- og Småbrukarlag deltar i, er innspill til partiprogrammene. Partiprogrammene er hvert enkelt partis vedtatte politikk for kommende Stortingsperiode. Det betyr at våre innspill i denne prosessen legger grunnlaget for hva vi kan oppnå etter valget i 2025.

Partiprogramprosessen er lang, og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har gitt både skriftlige innspill og deltatt i møter med partier. De fleste partiprogrammer har nå utkast ute på høring, og innspillsarbeidet vil fortsette frem mot partienes årsmøter våren 2025.

Fagansvarlig Lise Saga deltok i panelsamtale.

I forkant av jordbruksforhandlingene arrangerte NBS seminar på Litteraturhuset i Oslo.

Foto: Kathrine Kinn

BÆREKRAFT, KLIMA OG MILJØ

Norsk Bonde- og Småbrukarlag jobber for en helhetlig tilnærming til bærekraftsarbeidet i jordbruket. Det betyr noe hvordan maten produseres.

Verden blir stadig varmere og stadig mer ekstremvær gjør bondens jobb til en utfordring. Sommeren 2023 var preget av ekstrem tørke og flom, noe som resulterte i svært dårlig kornavling. Også graset ble påvirket.

Samtidig som bøndene opplever klimaendringene på kroppen, stilles det stadig høyere krav til at jordbruket skal kutte sine utslipp og sikre en miljøvennlig drift. Klimaavtalen mellom faglaga og staten legger opp til at jordbruket skal kutte 5 millioner CO₂-ekvivalenter innen 2030. I 2023 kuttet jordbruket 15 000 CO₂-ekvivalenter.

Med økende klimapress nasjonalt og internasjonalt, er det stadig viktigere at jordbruket finner helhetlige bærekraftsløsninger. Med begrenset jordbruksareal, må vi produsere maten vår i tråd med ressursgrunnlaget.

Bærekraftsarbeidet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Norsk Bonde- og Småbrukarlag jobber for helhetlig bærekraft og matproduksjon i et evighetsperspektiv. Bonden skal produsere mat i tråd med ressursgrunnlaget, og jordbruket skal utnytte de mulighetene som eksisterer til å sikre tilgang på trygg mat for befolkningen. Dette innebærer blant annet å utnytte de enorme utmarksressursene, samtidig som vi skal produsere mest mulig korn, poteter, frukt og grønt.

Dette perspektivet på bærekraft løftes på alle arenaer. Det former hvilke tiltak vi prioriterer i jordbruksforhandlingene, innspill til politiske partier og politiske prosesser, og hvilke prosjekter vi deltar i. I årsmeldingsåret har NBS blant annet vært med i forskningsprosjekter om småskala grønt og beitebruk, og prosjekter som Landbrukets Økøløft. Vi jobber også med bærekraft i nettverk og allianser som Forum for utvikling og miljø, Broen til Framtiden og Norges Sosiale Forum. Både tillitsvalgte og sekretariatet representerer NBS i disse foraene.

Skal lansere bærekraftsplan

Under landsmøtet i 2023 vedtok organisasjonen å utarbeide en klima- og bærekraftsplan. Arbeidet ledes av sekretariatet, med god involvering fra organisasjonen. I januar 2024 behandlet styret forslag til disposisjon for planen, som deretter ble sendt på høring i organisasjonen. Samme måned arrangerte Hedmark Bonde- og Småbrukarlag et oppstartsseminar for klima- og bærekraftsplanen på Opaker gård, hvor flere kom med gode innspill til prosess og innhold i planen.

Klima- og bærekraftsplanen skal lanseres i forbindelse med landsmøtet 2024 på Gardermoen.

Klimautvalget 2050

27. oktober 2023 leverte Klimautvalget 2050 sin rapport, NOU 2023: 25 Omstilling til lavutslipp – veivalg for klimapolitikken mot 2050. I rapporten anbefalte utvalget å skille mellom biologiske og fossile utslipp, og poengterte at det alltid vil være biologiske utslipp tilknyttet matproduksjon.

I sitt høringsinnspill understrekte NBS at økt selvforsyning, god arealutnyttelse og et sterkt importvern er viktig for å sikre omstilling av matsystemet til et lavutslippssamfunn. I tillegg fremhevet organisasjonen sammenhengen mellom klimaendringer, klimarisiko og behovet for klimatilpasning i jordbruket. Bøndene må kompenseres for klimatiltak de gjennomfører.

Ny gjødselbruks- og gjødselvareforskrift

20. mars 2024 sendte regjeringa forslag til ny gjødselbrukforskrift og ny gjødselvareforskrift på høring. Forslaget innebar blant annet en innstramming av spredekrav, inkludert kortere spredefrist og overgang fra minstekraft til spredeareal til grense for fosformengde. For mange bønder betyr forslaget reduksjon i besetning, leie av mer areal eller i verste fall nedlegging.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag leverte høringsinnspill til forskriftene 20. juni. I innspillet var organisasjonen kritiske til ny grense for fosfor og endring i sprededato. Dette ble blant annet begrunnet med at kravene vil være strukturelt rasjonaliserende, da bønder vil se seg nødt til å redusere dyreantallet for å ha nok areal. Mange har investert med bakgrunn i en viss besetningsstørrelse, og en omlegging vil bli spesielt vanskelig for disse bøndene.

Revidert klimaplan

Som et ledd i jordbrukets klimaarbeid, foreslår Landbrukets klimaplan ni satsingsområder for å redusere klimagassutslippene, inkludert avlsarbeid, fôring, fossilfri oppvarming og maskinpark, klimakalkulator og ny klimateknologi. I 2023 og 2024 har Norges Bondelag revidert Landbrukets klimaplan, og Norsk Bonde- og Småbrukarlag har gitt innspill til dette arbeidet.

Det niende satsingsområdet kom på plass etter revideringen og handler om klimatilpasning og klimarisiko. Dette var et viktig element i Norsk Bonde- og Småbrukarlag sitt innspill til planen. I tillegg la organisasjonen vekt på å løfte ansvaret for å gjennomføre klimatiltak til politisk nivå, fremfor gårdsnivå.

Den reviderte klimaplanen ble vedtatt av landbruksorganisasjonene i Landbrukets klimamøte 5. mars 2024. Norsk Bonde- og Småbrukarlag stiller seg bak Klimaplanen, med unntak av klimakalkulatoren.

Kritisk til metanhemmere

Høsten 2023 lanserte Tine og Q-meieriene Fremtidsmelk og Klimamelk. Melka er fra kyr som har fått metanhemmere i fôret. Bruk av metanhemmere er ansett som et viktig tiltak for å redusere klimagassutslippene fra melkeproduksjonen. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har lenge vært kritisk til bruk av metanhemmere*. Organisasjonen har pekt på at fôringsanleggene krever kostbare investeringer og at metanhemmerne i seg selv har en kostnad på om lag ti øre literen.

I dag er det bonden selv som må bære denne kostnaden.

I tillegg er det utfordrende å ha dyra på beite, og da særlig utmarksbeite, om metanhemmere skal inngå i fôret. Metanhemmerene må i dag tilsettes i fôret innenfor en viss tidsramme. I 2023 påpekte NBS flere ganger disse problemstillingene, blant annet i arbeidsgruppe for Husdyrtilskudd og reduserte klimagassutslipp i husdyrproduksjonen.

GMO: Føre-var i maktkampen om GMO

22. februar 2024 leverte Norsk Bonde- og Småbrukarlag høringsinnspill til genteknologiutvalgets rapport NOU 2023:18 Genteknologi i en bærekraftig framtid. Utvalgets rapport åpnet for betydelig liberalisering av GMO-regelverket i Norge, inkludert at fjerning av merking, sporbarhet og risikovurdering ved innføring av nye GMO-er.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er svært kritiske til GMO-er i jordbruket. Vi har tilnærmet ingen kunnskap om hvordan økosystemet påvirkes ved bruk av GMO-er. Genteknologi-feltet er preget av store profittmaksimerende aktører, og bonden havner i skvis i et maktspill mellom internasjonale maktaktører.

I innspillet påpekte NBS at føre-var-prinsippet må videreføres ved oppdatering av genteknologiloven.

NBS er en del av GMO-nettverket. Nettverket har det siste året jobbet med utvalgets rapport, som inkluderer en sammenstilling av alle høringsinnspill til utvalgets arbeid. Notatet inkluderer en sammenstilling av 86 hørings svar.

Under Arendalsuka i 2023 organiserte nettverket en panelsamtale med bred deltakelse fra mange institusjoner som utfordret flertallet i genteknologiutvalget. Tor Jacob Solberg var også en del av GMO-nettverkets SoMe-kampanje i forbindelse med NOU-en.

**Det er ikke metanhemmere i seg selv Norsk Bonde- og Småbrukarlag er kritisk til, men hvordan de påvirker landbruket og hva de krever av systemene rundt. Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker mest mulig bruk av utmarksbeite og mener at kostnaden ved klimatiltak må tas av staten. Per i dag er ikke metanhemmere tilpasset dette og det er bonden selv som må bære kostnaden.*

BEITEBRUK OG ROVVILT

Skal vi nå målet om 50 prosent sjølforsyning, må flere føreheter hentes i utmarka. Da er det helt nødvendig at vi tilrettelegger for beitebruk.

Hvert år slipper omtrent 20.000 bønder dyra sine på beite i inn- og utmark. Beitebruken går nedover og har endra form, men beiting er fortsatt av stor verdi, både for dyra, for bonden, for matproduksjonen og for bosetting rundt om i landet. Når vi skal øke sjølforsyninga, er økt bruk av beite et viktig tiltak. Forskning viser at det er mulig å hente 950 millioner flere føreheter i utmarka.

Inviterte til beitekonferanse for andre gang

For å kunne sende dyr på beite er gjerder og gjerdehold avgjørende. Mange bønder sitter med spørsmål om hva lovverket faktisk sier, og hvordan beitebrukere praktisk skal kunne løse utfordringer rundt gjerdehold. For å svare på dette, inviterte Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Sau og geit og TYR til beitekonferansen Kampen om utmarka 17.-18. januar 2024 på Gardermoen. Norsk Bonde- og Småbrukarlag er initiativtaker til konferansen, som ble arrangert for første gang i november 2022. Det er utmarksutvalget som har hovedansvar for konferansen i NBS. Småfeutvalget deltok i planlegging og gjennomføring.

Beitekonferansen samler beitebrukere, ansatte i kommune, fylkeskommuner og Statsforvalteren, og forvaltningen. Målet er at både beitebrukere og forvaltning skal bli bedre rustet til å håndtere beitehverdagen.

GRUNNLOVSFORSLAG

Grunnlovsforslag fremmes i en Stortingsperiode, og voteres over i neste. For at et forslag skal innlemmes i Grunnloven krever det 2/3 flertall i Stortinget eller 113 stemmer. Partiene som fremmet det opprinnelige forslaget, har i nåværende Stortingsperiode et samlet 2/3-flertall på 119 representanter.

Årets konferanse ble ledet av Erling Skurdal. Dag én ble brukt til å skaffe oversikt over hvilke utfordringer beitebrukere møter. Deretter ble det gitt en grundig gjennomgang av lover og regler for gjerdehold, samt dommer som har blitt avsagt i relevante saker de siste årene. Avslutningsvis så deltakerne på praktiske tiltak for beitebrukeren og kommunene. På dag to fikk deltakerne diskutere tiltak for å sikre tilgangen på utmarksbeite, med vekt på gjerdehold. Konferansen ble avsluttet med panelsamtale og spørsmål fra salen.

Forslag om å grunnlovsfeste allemannsretten falt

Allemannsretten gir alle rett til å ferdes og oppholde seg i norsk natur - i skogen, på fjellet, på sjøen, ved elva og vannet – uavhengig av hvem som eier grunnen. Allemannsretten er nedfelt i Frilufsloven, som også regulerer begrensninger i denne retten – de såkalte allemannspliktene. I 2020 fremmet en koalisjon bestående av Arbeiderpartiet, Høyre, SV, Venstre, MDG og Rødt forslag om å innlemme allemannsretten i Grunnloven, under ny paragraf 111: «Ny §111 skal lyde: Allemannsretten skal stå ved lag.»

Norsk Bonde- og Småbrukarlag var i forkant av Stortingsbehandlingen bekymret for hvilke konsekvenser en grunnlovsfesting ville få for grunneiere og beitebrukere. Fra 1957 til i dag har Frilufsloven og allemannsretten blitt fornyet flere ganger, oftest på bekostning av grunneiere og særlig de som driver med gårdsdrift og matproduksjon. Utmarksutvalget har rettet fokus mot saken, og anbefalte også dette til styret i Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

16. februar behandlet styret en sak om allemannsretten. Der fattet de følgende vedtak: «Allemannsretten er en viktig del av vår kultur og det norske samfunnet. Det er viktig at Frilufslovens allemannsrett og -plikter følges opp og styrkes til det beste for alle. Vi mener likevel at allemannsretten ikke bør tas inn i Grunnloven. Dersom allemannsretten grunnlovsfestes, vil det ha konsekvenser for norsk matproduksjon

Foto: Åshild Charlotte Monsø

og jordbruk slik vi kjenner det. Allemannsretten kan få juridisk trinnhøyde over annen norsk lov, inkludert rettslig praksis for beitebrukere, grunneier og annen aktiv næringsdrift. Dette vil ha konsekvenser for bøndernes økonomi og vår selvforsyning, og kan medføre utilsiktede konsekvenser for beredskap, bosetting og verdiskaping i distriktene.»

I perioden frem mot Stortingets behandling i mai, jobbet Norsk Bonde- og Småbrukarlag for at Stortinget skulle avise forslaget. Utmarksutvalget og sekretariatet deltok i arbeidet, og sendte blant annet høringsinnspill til Kontroll- og konstitusjonskomiteen og Stortingsrepresentantene. Her understreket organisasjonen hvor viktig samarbeidet mellom beitebrukere og

SMÅFEUTVALGET

Småfeutvalget i NBS jobber med tiltak for å betra økonomien i kjøttproduksjon på småfe og sikre rekruttering i næringa. Tilskudd til investering må sikre god utnytting av lokale ressursar (grovfôr og beite). Utvalget har også jobbet med tilvekst av lam og kje sett i forhold til priskurven på slakt utnytting av utmarksbeite, og konkurransekraft av småfekjøtt i forhold til kjøtt fra gris og fjørfe. Bedre pris for norsk ull, gjødselbrukforskriften og informasjonsmateriell om NBS sitt arbeid for småfeholdet er andre saker utvalget har jobbet med. Utvalget har også deltatt på møter med Landbruksdirektoratet, Nortura og NSG.

Småfeutvalget utarbeider innspill til jordbrukforhandlingene. Viktige saker i år var bl.a.:

- Driftstilskudd på sau.
- Markedsregulering og forslag til produksjonsregulering.
- Timetat i ett årsverk og tall vinterfôra sau per årsverk med ulike sauerasar.
- Et konkret forslag til teigbasert arealtilskudd.
- Styrket kjøttproduksjon geit.
- Tiltak for å styrke dyrehelse, eks. CAE-frie geitebuskap.

friluftslivet er, men at grunnlovfesting av allemannsretten uten allemannsplikten, ville skape store skjevheter i maktforholdet mellom aktører i utmarka.

Kontroll- og konstitusjonskomiteens inkluderte i sin innstilling til Stortinget 7. mai en merknad om at grunnlovfesting av allemannsretten ville kunne svekket vektinga av allemannsretten mot «allemannsplikten», og gi «en generell plikt til å opptre varsomt og hensynsfullt for ikke å volde skade eller ulempe for grunneier, bruker eller andre eller påføre miljøet skade».

Stortinget behandlet saken 21. mai. 81 representanter stemte for og 87 stemte mot. Forslaget oppnådde ikke grunnlovsmessig flertall og ble avvist.

Rovviltarbeid

Arbeidet med rovviltsaker er krevende. Vi har et rovviltforlik som ikke følges, og det er ofte vanskelig å nå frem til de som bestemmer i disse sakene i både regjering, departement og direktorat. Det er enkeltpersoner som er hardt rammet, og de står ofte alene. Veien mot en ærlig rovvilt-politikk er lang.

Rovviltutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag følger rovviltsaken gjennom året, og spiller inn relevante forslag til politikere, forvaltning og gjennom leserinnlegg i media. Det siste året rovviltutvalget hatt flere saker i riksdekkende media. Innleggene skrives med utgangspunkt i aktuelle saker, og utformes i fellesskap ved at de sendes ut i mailrunder til medlemmene i RU.

I tillegg til det utadrettede formidlingsarbeidet, bistår også rovviltutvalget medlemmer i rovviltsaker. I årsmeldingsåret har utvalget vært i kontakt med medlemmer i Ringsaker, i Gudbrandsdalen og i Troms og Finnmark i forbindelse med kritiske situasjoner. I tillegg bistår utvalget styret der nødvendig, og informerer og veileder styret og sekretariatet i rovviltsaker.

Også småfeutvalget har engasjert seg i rovvilt, særlig i problem med freda rovdyr i beiteområder. NBS må pressa på rovdyrforvaltninga slik at talet på rovdyr kjem ned på bestandsmålet som Stortinget har bestemt.

MØTTE DEN NORSKE LOKALMAT-NÆRINGA I TYSKLAND

Grüne Woche er Europas største landsbruks- og matmesse. Parallelt med messen arrangeres et stort møte med landbruksministerne i Europa. Under messen promoterte Norge Nord-Norge-regionen og samisk matkultur. Besøkende fikk smake det beste av norsk sjømat, vafler, akevitt og reinsdyr, og de norske aktørene hadde en omsetning på 2 mill. kroner denne uka.

Den norske delegasjonen, hvor Norsk Bonde- og Småbrukarlag var representert ved generalsekretær Anton Langeland, bestod av flere lokalmatprodusenter fra hele Norge, og landbruks- og matministeren inviterte disse til å komme med innspill om hvordan styrke norsk lokalmatproduksjon.

Innovasjon Norge lanserte sitt nye vekstprogram, hvor bedrifter som i dag har over 5 millioner kroner i omsetning og ønsker å vokse, kan få råd og bistand til dette. Vekstprogrammet er et av flere tiltak for å styrke lokalmatomsetningen i tråd med regjeringas mål.

Grüne Woche er en viktig satsing for Landbruks- og matdepartementet. Til jordbruksoppgjøret 2024 foreslo Norsk Bonde- og Småbrukarlag å halvere støtten til deltakelse, blant annet begrunnet med at pengene heller bør benyttes til å styrke regionale matmesser.

SKAL STYRKE LOKALMAT-SATSINGEN

I 2000 vedtok Stortinget Verdiskapingsprogrammet for lokalmat (VSP). Programmet ble vedtatt etter initiativ og påvirkning fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag. 24 år senere er regjeringa i gang med en ny oppskrift for mer lokalmat. NBS jobber for å styrke satsingen på lokalmat og -drikke i Norge.

Verdiskapingsprogrammet for lokalmat er en svært viktig landbrukspolitisk seier for Norsk Bonde- og Småbrukarlag, og er et av de tiltakene som har medført de største endringene av landbruket. Lokalmatproduksjon er ikke lenger kun en tilleggsnæring, det er en viktig del av verdiskapingen i norsk landbruk.

Under Grüne Woche, en tysk landbruks- og matmesse som arrangeres årlig i Berlin, lanserte landbruks- og matminister Geir Pollestad en ny satsing fra regjeringa. Regjeringa har satt et mål om omsetning av lokalmat og -drikke på 25 mrd. kroner innen 2035. Det forrige målet var 10 mrd. kroner innen 2025. I 2023 ble det omsatt lokalmat og -drikke for 12 mrd. kroner.

Målet er ambisiøst og vil kreve målrettet satsing for å løse utfordringene for dagens lokalmatprodusenter. Markedstilgang, kunnskap og et omfattende regelverk er noen av problemene produsenter møter på i dag.

Som et ledd i å nå omsetningsmålet innen 2035, skal regjeringa i 2024 utarbeide en oppskrift for lokalmat. Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltok på innspillsmøte til dette arbeidet fredag 5. april, og leverte skriftlig høringsinnspill 3. mai 2024. Her trakk organisasjonen frem flere sentrale tiltak for å muliggjøre økt omsetning. I tillegg ble det påpekt at omsetning som mål i seg selv ikke er nok, men at produksjonen også må styrkes.

Skal utarbeide lokalmatstrategi

Landsmøtet i 2023 vedtok at Norsk Bonde- og Småbrukarlag skal utarbeide en lokalmatstrategi. Formålet med strategien er å identifisere viktige virkemidler for å styrke lokalmatproduksjonen og sikre avsetning på disse produktene. Strategien skal leveres til landsmøtet 2024, og vil lanseres på et eget seminar fredag 15. no-

vember. Det er sekretariatet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag som leder arbeidet med strategien, mens lokalmatutvalget har vært tett påkoblet prosessen med innspill og revideringer.

Jobber for salg av egen vin fra norske vingårder

Et av tiltakene for å styrke produksjonen av lokalmat og -drikke, er markedstilgang. I 2016 ble det tillatt å selge egenprodusert sider fra eget gårdsutsalg. Dette har muliggjort en enorm vekst i produksjon og omsetning av norsk sider. Sommeren 2024 frontet Norsk Bonde- og Småbrukarlag sammen med Hanen behovet for å åpne for salg av egenprodusert vin fra norske vingårder. I dag er det 10-12 kommersielle vinprodusenter i Norge. Disse vil ha leveranser klare om noen år. Et viktig tiltak for å tilrettelegge for norsk vinproduksjon er at disse produsentene kan selge denne vinen fra eget gårdsutsalg. Bildetekst: Vingårder må kunne selge vin fra eget gårdsutsalg var budskapet da Tor Jacob Solberg gjestet Dagsrevyen sammen med Tjøme vingård sommeren 2024.

Tor Jacob Solberg framsnakket norsk vinproduksjon på Dagsrevyen. Foto: Skjermdump fra NRK

I forbindelse med Verdens småbrukerdag 17. april arrangerte Internasjonalt Utvalg frokostseminar sammen med Spire og Include.

11. juni arrangerte NBS og Vest-Telemark BS Landbrukets litteraturdag i Bø i Telemark i samarbeid med Vinjesenteret. Med forfattersamtale og god stemning ble arrangementet en suksess, som gjentas høsten 2024.

Det ble delt ut en ekstraordinær beitepris til Fosen-aksjonistene under landsmøtet i 2023.

Fra aksjonen «Will work for food» i forkant av landsmøtet 2023 på Hamar.

Vinteren 2024 var det bondedemonstrasjoner over hele Europa. Norsk Bonde- og Småbrukarlag deltok på en protest i Tyskland i januar, arrangert av over 60 klima- og miljøorganisasjoner, fagforeninger, matbutikker og bondeorganisasjoner. Tusenvis av bønder og forbrukere deltok.

Fylkeslederne i Norsk Bonde- og Småbrukarlag legger ned en enorm innsats for å styrke landbruket. Sterke fylkes- og lokallag er viktig for å sikre et fellesskap fror nye og gamle medlemmer.

NBS TIL 7000

Medlemsvekst, økt aktivitetsnivå og en fortsatt satsing på å styrke organisasjonsarbeidet i Norsk Bonde- og Småbrukarlag har preget årsmeldingsperioden 2023-2024. Nyansettelser og styrking av sekretariatets rutiner har bidratt til at NBS nå er enda bedre rustet både i det faglige, organisatoriske og kommunikasjonsarbeidet. Dette vil forhåpentligvis bære frukter i alle ledd av organisasjonen.

Landsmøtet: aksjon og 110-årsmarkering

Det 94. landsmøtet i NBS gikk av stabelen 10.-12. november, med tema landbruket – en del av totalberedskapen. Oppmøtet overgikk rekorden fra året før: nesten 290 utsendinger, observatører og gjester tok turen til Scandic hotell på Hamar i løpet av landsmøtehelga. Antall ungdomsutsendinger tangerte rekorden fra 2022, med utsendinger fra 15 fylker.

Fredag ble landsmøtehelga sparket i gang med aksjon og opptog gjennom Hamar. Forbipassende fikk kjøpe brød for tre kroner – omtrent det bonden sitter igjen med for hvert solgte brød. Aksjonistene bar ei kiste med påskriften «bondens død alles nød» på skuldrene for å symbolisere at en til to bønder legger ned drifta hver dag. Aksjonen fikk bred medieoppmerksomhet.

Ettermiddagen fortsatte med politisk verksted, en del av studiearbeidet i forkant av jordbruksforhandlingene, hvor landsmøtedelegatene får diskutert sentrale spørsmål i jordbruket. Verkstedet ble innledet av en av analytikerne fra Menon Economics som leverte rapporten «Kapitalkostnader i totalkalkylen for jordbruket» på oppdrag fra NBS høsten 2023, samt SV-politiker Torgeir Knag Fylkesnes.

Leder av ungdomsutvalget i NBS, Anne Agata Brajkovic, åpnet landsmøtet lørdag morgen. Landbruks- og matminister Geir Pollestad hilste landsmøtet, og svarte på spørsmål fra talerstolen.

NBS markerte i 2023 110 år som organisasjon, og dette ble feiret under festmiddagen lørdag, med jubileumstale fra tidligere leder i NBS og SP-veteran Per Olaf Lundteigen.

Under middagen ble det også utnevnt tre nye æresmedlemmer i NBS, som over flere tiår har gjort en stor og trofast innsats for organisasjonen: Torgny og Oddveig Moen fra Eiker og omegn BS, og Olav Randen fra Ål BS. I tillegg ble det utdelt en ekstraordinær beitepris til aktivistene som har stått i kampen for sine rettigheter som reindriftssamer på Fosen, hvor en Høyesterettsdom sier at bygginga og drifta av vindmøller i reinens beiteområder utgjør et pågående menneskerettighetsbrudd.

Som et resultat av omleggingen av årshjulet vedtatt av landsmøtet 2022, ble landsmøtet i 2023 arrangert i november i stedet for den siste helga i oktober. Omleggingen innebar også at studiearbeidet ble flyttet fra februar/mars til september/oktober. Formålet er at landsmøtet skal vedta prioriteringer i jordbruksforhandlingene og at sekretariatet og det nye styret skal ha tilstrekkelig med tid til å gjøre nødvendige forberedelser basert på innspill fra organisasjonen.

Lagsaktivitet – nådde 7000 medlemmer

I løpet av årsmeldingsperioden 2023-2024 har aktiviteten i lokal- og fylkeslag tatt seg opp i forhold til de foregående årene, hvor koronapandemien satte en stopper for det meste av sosiale og politiske arrangementer. Rundt omkring i landet har det blitt arrangert kurs, debatter, stølsdager, markvandring, stands, foredragskvelder, filmvisninger, og aksjoner. Lokal aktivitet er helt essensielt for å sikre at NBS er en attraktiv organisasjon for eksisterende og nye medlemmer, og bidrar til gode, lokale bondemiljø.

På Sømna i Nordland gjenoppsto det historiske lokallaget Sørbygden BS som Sømna BS i november, etter stor medlemsvekst det foregående året. I januar ble lokallaget Romerike BS stifta, og måneden etter slo de to lagene Tydal BS og

NBS-SEMINARENE

NBS-seminarene fortsetter å være organisasjonsutvalget sitt ansvar i tiden framover. Denne perioden har vi dekket temaer som rettigheter ved sykdom, prisnedskrivning på korn, handelsavtaler, samboeravtale og ektepakt, prissetting på bondens produkter, m.m. Andre utvalg har også bidratt med seminarer.

Sammen med fagartikler i Bonde og Småbruker bidrar seminarene til å bygge kunnskap blant både medlemmer og andre landbruksinteresserte.

Selbu BS, som begge hadde ligget mer eller mindre nede de siste årene, seg sammen ti Tydal og Selbu BS. Også her ga god medlemsvekst ny giv og lyst til å få i gang lokallagsaktiviteten.

Et stigende aktivitetsnivå i lokallag samt tydelige stemmer i debatten fra flere nivå av organisasjonen har også gitt utslag på organisasjonens medlemstall, som har vært på oppadgående kurve over lengre tid. Demonstrasjonene på Eidsvolls plass i april ga særlig mye og positiv oppmerksomhet rundt NBS. En milepæl ble nådd mot slutten av denne måneden, da NBS nådde 7000 medlemmer. Sist NBS talte så mange medlemmer var i 2007. I denne perioden resulterte dessuten en innmeldingskampanje rettet mot ungdom i at særlig mange unge medlemmer kom til NBS. Det gir håp om fortsatt og fornya giv i organisasjonens framtidige arbeid.

Nyansettelser og konsolidering av rutiner i sekretariatet

I februar 2024 ble Thor Håkon Føreland og Kathrine Kinn ansatt som fagrådgivere i 50% stilling i NBS. Fagrådgivere Lise Saga og Anders Bakke Klemoen gikk begge fra 50% til 100% stilling i juni. Med dette er fagavdelinga i sekretariatet betydelig styrket. Også organisasjons- og kommunikasjonsarbeidet har fått flere ressurser, med ansettelsen av Inga Haugdahl Solberg i 100% stilling som organisasjonsmedarbeider fra oktober 2023.

Anton Langeland, generalsekretær i NBS siden januar 2023, leverte sin oppsigelse i juni 2024. Langeland har som generalsekretær bidratt til en svært positiv utvikling i sekretariatet, og samarbeidet mellom styret, styreleder og generalsekretæren har hele veien fungert godt. Anders Bakke Klemoen ble ansatt som ny generalsekretær, og går fra sin tidligere stilling som seniorrådgiver til generalsekretær 1. oktober 2024.

Sekretariatet i landslaget består fra oktober 2024 av ni ansatte fordelt på sju årsverk. I tillegg er en ansatt i ei prosjektstilling i Slipp oss til – ungdom inn i landbruket. Koordinator for Grønt Spatak er formelt ansatt i Natur og Ungdom, men det er tett samarbeid mellom prosjektet og sekretariatet i NBS.

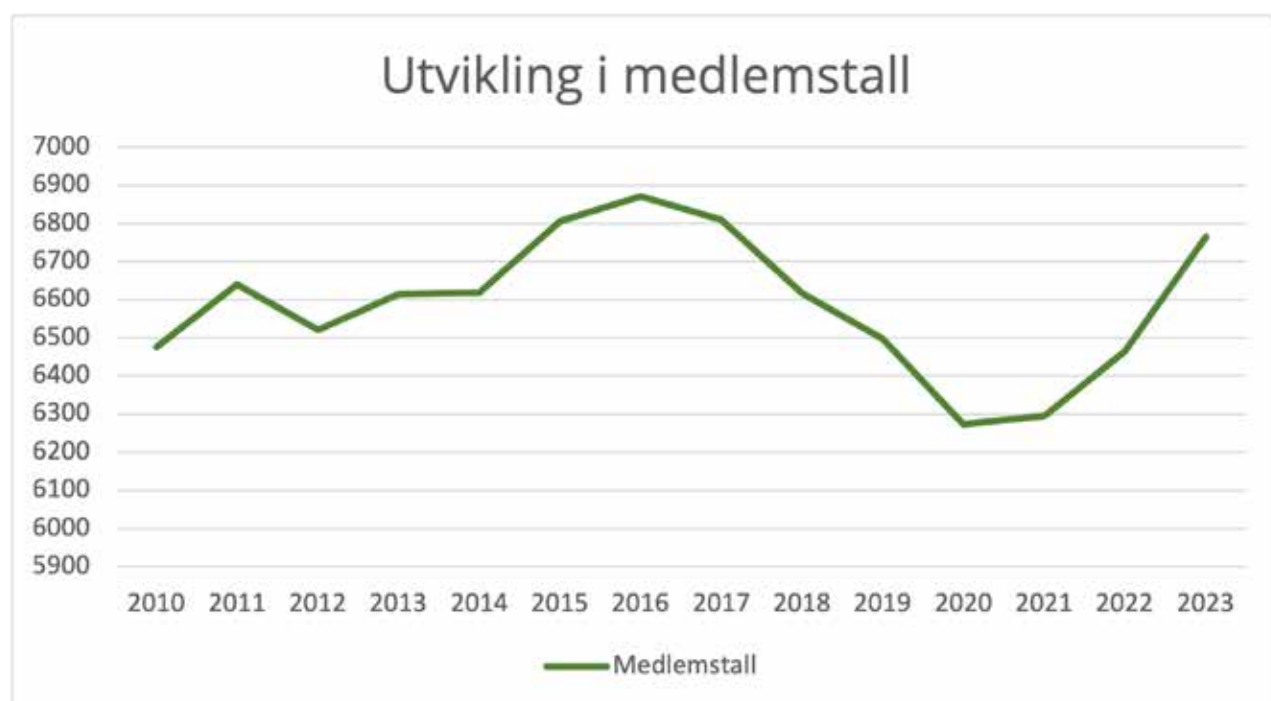
Sentrale rutiner og arbeidsoppgaver knyttet til regnskap og medlemshåndtering, ble forenklet i forrige årsmeldingsperiode av verktøy som nytt regnskapssystem, medlemssystem og ny nettside. Det siste året har disse rutinene blitt kjørt enda bedre inn i arbeidshverdagen i sekretariatet. Fylkessekretærene har også blitt stødig i bruken av medlemssystemet, og også flere lokallag bruker systemet aktivt.

INTERNT UKENTLIG NYHETSBRØV

Siden april 2020 har det blitt sendt ut et internt nyhetsbrev hver fredag, Nytt fra NBS sentralt. Dette sendes ut fra sekretariatet til sentralstyret med varaer, fylkesledere, fylkessekretærer, lokallagsledere, utvalgsledere og andre medlemmer som har bedt om å få stå på lista. Totalt er det ca. 300 mottakere. Temaer er: faste møter i organisasjonen, møter i jordbruket, oppdateringer fra Stortinget mm.

MEDLEMSUTVIKLING 2023

I 2023 hadde Norsk Bonde- og Småbrukarlag en god oppgang i antall medlemmer. Ved utgangen av desember 2023 hadde organisasjonen 6765 medlemmer. Til sammenligning var det 6484 medlemmer ved utgangen av 2022. Det gir en netto tilvekst på 281 medlemmer (4,3%). 2023 er tredje året på rad med medlemsvekst for organisasjonen.

Medlemmer

I perioden 01.01.2023 – 31.12.2023 har det kommet til 728 nye medlemmer, og det er 444 som har meldt seg ut. I 2023 ble det ikke gjennomført utmelding av medlemmer med ubetalt kontingent de to foregående årene grunnet trøbbel med fakturautsending. Disse blir fulgt opp og eventuelt utmeldt i 2024. Godt over halvparten av de 444 utmeldte i 2023 har ikke grunnlagt utmeldinga, mens resten oppgir grunner som høy alder, for høy kontingent og/eller at de har sluttet som bønder.

Medlemmene er organisert i 18 fylkeslag etter gammel fylkesinndeling og 189 lokallag, hvorav 132 er aktive lag.

Omtrent 7,3 prosent av gårdbrukere i Norge som mottar produksjonstilskudd er medlem i Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Nedgangen i

antall aktive gårdsbruk er en utfordring også for oss. Likevel er det et stort potensial å hente, særlig blant gårdbrukere som i dag ikke er organisert i et faglag. Det er med andre ord gode muligheter for en positiv utvikling i medlemsmassen de kommende årene.

Mange medlemmer verdsetter lokal aktivitet som en del av sitt medlemskap. Etterdønningene av koronapandemien påvirker fortsatt organisasjonslivet, og også lokallagsaktiviteten i NBS har brukt tid på å ta seg opp. Det ble imidlertid arrangert og meldt inn flere lokallagsårsmøter i 2023 enn i 2022 og i 2021. Flere lag har også arrangert andre aktiviteter, blant annet kurs, gårdsvandring, stølsbesøk, debatter og markedsdager. Slike møteplasser er viktige sosiale og faglige arenaer for medlemmer og andre i lokalsamfunnet. Det er god grunn til å se positivt på mulighetene for fortsatt økning i aktiviteten i

lokallag og fylkeslag framover.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag sine medlemmer er svært engasjerte, og deltakelsen i debatter både i lukkede fora og det offentlige rom er jevnt over høy. Over hele landet bidrar medlemmer med viktige stemmer inn i debatten, enten i lokalavisa, redaksjonelle medier eller i møte med lokale politikere.

Vervepris på landsmøtet 2023: stor vekst i små lag

Hvert år deles det ut en vervepræmie til de tre lokallagene og det fylkeslaget som har vervet relativt sett flest nye medlemmer siden forrige

landsmøte. Premiene for lokallag er 6 000 kr (1.plass), 4 000 kr (2.plass) og 2 000 kr (3.plass), mens det fylkeslaget som verver flest får 10.000 kr.

I 2023 stakk fylkeslaget Østfold BS av med verveprisen. I perioden vervet laget 49 nye medlemmer. Små lokallag trumfet vervestatistikken, og alle de tre på pallen mer enn dobla medlemstallet sitt. Alvdal BS stakk av med førstepremien, med 11 nye medlemmer i 2023, til en total medlemsmasse på 18 medlemmer. Indre Fosen kom på andreplass med 14 nye medlemmer og Lyngen BS havna på tredjeplass med ni nye medlemmer.

Eigersund BS bidro i gjennomføringa av Høstmarken i Egersund sentrum, hvor store og små folk kunne møte husdyr, hoppe i høyet, besøke salgsboder og smake på lokalmat

Glimt fra lokalmatdagen i Tolga, 9. september 2023, hvor Tolga og Tynset BS var medarrangør.

Hol BS arrangerte stølsdag på Hamarsbøenstølen i juli 2023, med innledninger om beiting og stølsdrift fra landsbruksrådgivninga, biologer og lokale bønder - og med glimtvis svært pent vær. Foto: Nora Fjeldkåsa

Kinofilmen SAU, med Rebekka Nystabakk (her i samtale med Stig Arild Helgesen) som regissør og styremedlem Raket Nystabakk i hovedrollen, ble vist på mange lokale kinoer her i Tysvær - og over hele landet. Flere lokallag var med å arrangere visninger.

TILLITSVALGTE, INTERNE UTVALG OG ANSATTE

STYRET, LANDSMØTEVALGTE UTVALG OG VALGNEMNDA

Valgt fra 12.11.23 (landsmøtet 2023)

Styret

Leder: Tor Jacob Solberg
Politisk nestleder: Vegard Vigdenes
Organisatorisk nestleder: Margrethe Figved
Styremedlem: Ståle Støen
Styremedlem: Rakel Nystabakk
Styremedlem: Ellen Marie Sørungård Syse
Styremedlem: Asbjørn Hagene

Varamedlemmer til styret

1. vara: Nils Martin Seim
2. vara: Marianne Lunåsmo
3. vara: Eldar Melbøe Kyllesø
4. vara: Aadne Ådneram
5. vara: Hilde Lussand Selheim

Ordførerskap

Ordfører: Hanne Bjerkvik
Varaordfører: Åshild Charlotte Monsø

Kvinneutvalget

Leder: Victoria Stormdal
Medlem: Edel Urstad
Medlem: Bine Melby
Medlem: Eli Berge Ness (opprykk vara)

Ungdomsutvalget

Leder: Kjetil Marstrander
Medlem: Elin Ringhus
Medlem: Magdalene Henriette Thuv
Medlem: Oskar Tørres Lindstad
Medlem: Simen Løken
Medlem: Yngve Røøyen

Valgnemnda

Leder: Kathrine Kinn til 21.03.24
Kjell Erik Brandstadmoen fra 21.03.24
Nestleder: Ola Lie

Region Oslofjorden/Østlandet
Representant: Rasmus Wermuth Kristensen
Vara: Marius Røer Andresen

Region Indre Østland-Oppland
Representant: Kjell Erik Brandstadmoen
Vara: Thomas Ødegård (opprykk fra 21.03.24)

Region Sør-Norge
Representant: Lars Tommy Nedland
Vara: Steinar Staaland

Region Vestlandet
Representant: Tina Bøe Buer
Vara: Karen Hornnes

Region Midt-Norge
Representant: Ola Lie
Vara: Ragnhild Kiplesund Gjære

Region Nord-Norge
Representant: Hallstein Dalen
Vara: Fredrik Thomassen

ANSATTE

Anton Langeland, generalsekretær
Vilde Haarsaker, ass. gensek. til 01.10.23
Anders Bakke Klemoen, seniorrådgiver
Nora May Engeseth, kommunikasjonsansvarlig
Lise Saga, organisasjonsrådgiver til 01.11.23,
fagansvarlig fra 01.11.23
Inga Haugdahl Solberg, organisasjonsmedarbeider
fra 02.10.23
Kristin Lia, kontormedarbeider
Kathrine Kinn, fagrådgiver fra 12.02.23
Thor Håkon Førelund, fagrådgiver fra 12.02.23
Svein Løken, forsikrings- og økonomirådgiver
Ole Dolmseth, prosjektansvarlig Slipp oss til -
ungdom inn i landbruket til mai 24
Mali Hegerberg Børset, prosjektansvarlig Slipp
oss til - ungdom inn i landbruket fra mai 24

REPRESENTANTSKAPET

	2023/2024
Ordfører	Ann Guro Hansen til 12.11.2023 Hanne Bjerkvik fra 12.11.2023
Varaordfører	Hanne Bjerkvik til 12.11.2023 Åshild Charlotte Monsø fra 12.11.2023
Østfold	Romy Carine Rohmann
Oslo og Akershus	Marius Røer Andresen til 02.03.2024 Nina Kristin Hellum Adriansen fra 02.03.2024
Hedmark	Grim Jardar Aasgård
Oppland	Svein Løken Hallvard Helland
Buskerud	Ståle Versland
Vestfold	Audun Emil Tvedten
Telemark	Per Helge Seltveit til 10.02.2024 Sveinung Kjellemo fra 10.02.2024
Aust-Agder	Kjell Gunnar Blakstad
Vest-Agder	Kurt Stanley Olsen
Rogaland	Stig Arild Helgesen til 10.03.2024 Eldar Melbøe Kylesø fra 10.03.2024
Hordaland	Leif Grutle til 10.03.2024 Mari Austvoll Gjengedal fra 10.03.2024
Sogn og Fjordane	Hanne Bjerkvik
Møre og Romsdal	Stein Brubæk til 09.03.2024 Ola Kvendset fra 09.03.2024
Sør-Trøndelag	Oskar Tørres Lindstad til 02.03.2024 Jo Vegard Hilmo fra 02.03.2024
Nord-Trøndelag	Ola Lie
Nordland	Bernt Skarstad til 10.03.2024 Kjersti Anyango Sigvang Bergquist fra 10.03.2024
Troms	Frank Valø
Finnmark	Jon Nikolaisen
Landbruks-samvirket	Marit Haugen Trine Hasvang Vaag til 30.08.2023 Jan Erik Fløtre til 10.04.2024 Johan Narum fra 10.04.2024 Anne Jødahl Skuterud Nils Olve Gillund
Norsk Sau og Geit	Ronald Slemmen

FYLKESLAG

Østfold Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Romy Carine Rohmann
Fylkessekretær	Lillian Ørka
Oslo og Akershus Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Marius Røer Andresen til 02.03.2024 Nina Kristin Hellum Adriansen fra 02.03.2024
Fylkessekretær	Karl Sverre Holdal
Hedmark Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Grim Jardar Aasgård
Fylkessekretær	Ingar Elgevasslien
Oppland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Svein Løken
Fylkessekretær	Kari Hanne Pavenstädt
Buskerud Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Ståle Versland
Fylkessekretær	Ketil Jørstad
Vestfold Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Audun Emil Tvedten
Fylkessekretær	Bergljot Styrvold
Telemark Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Per Helge Seltveit til 10.02.2024 Sveinung Kjellemo fra 10.02.2024
Fylkessekretær	Silje Hegg til 31.10.23 Tor Mølster Byggland fra 01.22.23
Aust-Agder Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Kjell Gunnar Blakstad
Fylkessekretær	Kjell Gunnar Eskilt
Vest-Agder Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Kurt Stanley Olsen
Fylkessekretær	May-Brit Borgi Olsen
Rogaland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Stig Arild Helgesen til 10.03.2024 Eldar Melbøe Kylesø fra 10.03.2024
Fylkessekretær	Vivian Huglen
Sogn og Fjordane Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Hanne Bjerkvik
Fylkessekretær	Karen Hornnes

Hordaland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Leif Grutle til 10.03.2024 Mari Austvoll Gjengedal fra 10.03.2024
Fylkessekretær	Åse Marie Reisæter
Møre og Romsdal Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Stein Brubæk til 09.03.2024 Ola Kvendset fra 09.03.2024
Fylkessekretær	Eli Kristin Sæther
Sør-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Oskar Tørres Lindstad til 02.03.2024 Jo Vegard Hilmo fra 02.03.2024
Fylkessekretær	Wenche Bringsli Husby
Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Ola Lie
Fylkessekretær	Åse Helene Monsø
Nordland Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Bernt Skarstad til 10.03.2024 Kjersti Anyango Sigvang Bergquist fra 10.03.2024
Fylkessekretær	Per Anton Nesjan
Troms Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Frank Valø
Fylkessekretær	Margrethe Figved
Finnmark Bonde- og Småbrukarlag	
Leder	Jon Nikolaisen
Fylkessekretær	Britha Marie Stavang Berg

INTERNE UTVALG

Oppnevnt fra november 2023

Forhandlingsutvalget

Leder: Tor Jacob Solberg
Vegard Vigdenes
Marianne Lunåsmo
Asbjørn Hagene (1.vara)
Hanne Bjerkvik (2.vara)

Sakkyndige:

Anton Langeland
Anders Bakke Klemoen
Nora May Engeseth
Lise Saga
Kathrine Kinn
Thor Håkon Føreland
Dag Fossen

Internasjonalt utvalg

Leder: Margit Fausko
Olav Randen
René Cortis
Jens Erik Furulund
Audun Tvedten

Rovviltutvalget

Leder: Regina Brajkovic
Jens Olav Hov
Kurt Solheim
Pål Kjørstad
Frank Alvegg
Per Lindholt
Astrid Olstad
Angelica Svarto

Utmarksutvalget

Leder: Ole Petter Berget
Håkon Vang Aas
Harald Evanger
Roar Svindland
Ola Kvendset

Kornutvalget

Leder: Hans Erik Navestad
Hellek Berge
Helge Stumberg
Øyvind Foss
Magnus Hov
Olav Dyrud

Storfekjøttutvalget

Leder: Jan Håvard Refsethås
Arne Andreassen
Guro Hansen
Ola Lie
Tore Nilsen
Vemund Havardsgard

Småfeutvalget

Leder: Frank Valø
Kjell Erik Brandstadmoen
Øystein Havrevoll
Solveig Horve Bergsholm
Arnt Fløttum
Marielle de Roos
Nora Fjeldkåsa
Rasmus Winther Kristensen

Melkeutvalget

Leder: Rasmus Winther Kristensen
Ola Johansen
Gerbrand Vink
Dag Fossen
Anders Hopland
Ingolf Folven

Småfeutvalget

Leder: Frank Valø, Troms
Kjell Erik Brandstadmoen, Oppland
Solveig Horve Bergsholm, Rogaland
Ola Kjorstad, Oppland
Øystein Havrevoll, Oppland
Arnt Fløttum, Sør-Trøndelag

Svineutvalget

Leder: Torstein Myking
Anders Østlund
Leif Rune Sundfør
Knut Aalton
Stig Garstad
Øyvind Nesjan

Fjørfeutvalget

Leder: Magne Raastad
Øystein Fimland
Benedicte Lund
Hanne Guåker
Ståle Innhaug

Grøntutvalget

Børe Vold
Håvar Hanger
Kjell Magne Larsen
Marte Dalen Johansen
Torbjørn Norland

Lokalmatutvalget

Leder: Stein Brubæk
Helen Davey
Tore Jardar Wirgenes
Ellen Marie Tangen
Runa Tunheim
Thomas Ole Stenbergløkken
Frode Kristensen

Økologisk utvalg

Leder: Rebekka Bond
Astrid Tove Olsen
Embrik Rudningen
Georg Smedsland
Ola Johansen

Inn på tunet-utvalget

Leder: Ingeborg Beitnes
Britt Marthinussen
Leif Grutle
Torkjell Sollesnes
Olaug Olsen

Klima- og bærekraftsutvalget

Leder: Kjersti Rinde Omsted
Espen Andresen
Lars Wiik
Heidi Beitland
Jon Sivert Engeland
Kent Inge Hansen

Organisasjonsutvalget

Leder: Margrethe Figved
Per-Anton Nesjan
Cecilie Pérez
Oda Kvisberg
Marius Røer Andresen
Inger Lise Sveum-Aasbekken

Aksjonsutvalget

Leder: Åshild Charlotte Monsø
Stig Arild Helgesen
Åse Helene Monsø
Grim Jardar Aasgård
Ola Lie
Kia Vulgaris
Fra styret: Marianne Lunåsmo
Fra sekretariatet: Nora May Engeseth

EKSTERN REPRESENTASJON

Som avtalepart og næringsorganisasjon har NBS plass i en rekke styrer, referansegrupper, utvalg mm. NBS får en rekke henvendelser om å delta i forskningsprosjekter og utredninger. Det de senere årene blitt større krav til deltakelse fra næringa i forskningsprosjekter, som oftest i form av egeninnsats, og mengden henvendelser gjør at vi har blitt strengere i vurderingene av hvilke prosjektsøknader vi sier ja til å delta i.

Aktør	Hva?	NBS-representant 2023-24
Animalia	Dyrevelferdsprogram sau	Kjell Erik Brandstadmoen
Bionova	Rådgivende porteføljestyre	Anton Langeland
Bondens Marked	Styret	Tove Åland
	Valgkomiteen	Astrid Tove Olsen
Broen til Framtiden		Tor Jacob Solberg Vara: Vegard Vigdenes
Budsjettnemnda for jordbruket		Anders Klemoen Lise Saga Ole Nikolai Skulberg, Nortura, fellesrepresentant NBS og NB
Debios komité for upartiskhet		Astrid T. Olsen
Debios styre		Rebekka Bond (2024-2026) Victoria Stormdal (2024-2025)
Den norske FAO-komité		Margit Fausko (ut 2024) Vara: Asbjørn Hagene
European Coordination La Via Campesina,	Styremedlem til ECVC i La Via Campesina (LVC)	NBS er ikke lenger representert i styret
For Velferdsstaten	Styret	Tor Jacob Solberg Vara: Anton Langeland
Forskningsmidler for jordbruk og matindustri	Styret	Asbjørn Hagene Vara: Sekretariatet er vara
Forum for Kvinner og Utviklings-spørsmål (FOKUS)	Representantskap	Victoria Stormdal
Gjensidige	Samarbeidsutvalg	Svein Løken Vegard Vigdenes Inga Haugdahl Solberg Anton Langeland
GMO-nettverket	Medlemsrepresentant	Lise Saga Vegard Vigdenes
	Styret	1 vara: Lise Saga
Grønt Punkt	Arbeidsgruppe landbruksplast	Ståle Støen
Handelskampanjen	Styret	Nora May Engeseth
Hanen mfl.	Jury Årets lokalmatgründer	Tor Jacob Solberg
Innovasjon Norge	Klagenemnda for IBU- saker	Nils Martin Seim
	Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping, styringsgruppe	Tor Jacob Solberg Vara: Vegard Vigdenes
Inn på tunet Norge	Styret	Merete Furuberg

Jordvern Norge		Åse Helene Monsø Vara: Hans Erik Navestad
Klima- og miljødepartementet	Kontaktutvalg for rovviltforvaltningen	Ståle Støen
	Konsultasjonsordning for rovviltforvaltningen	Ståle Støen Pål Kjørstad
	Koordineringsgruppe matsvinn	Hanne Bjerkvik
	Regnskapsgruppe klimagassutslipp	Lise Saga Asbjørn Hagene
Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet	Referansegruppe for utvalg som skal vurdere tiltak og virkemidler som skal sikre at Norge når målet om å redusere matsvinnet med 50 % innen 2030.	Hanne Bjerkvik
KOORIMP	Styringsgruppe	NBS-sekretariat
Landbrukets brannvernkomité		Jacob Hindbjørg
Landbrukets dataflyt	Eiermøte	Anton Langeland Vara: Tor Jacob Solberg
	Valgkomité	Kjersti Hoff
Landbrukets Økoløft	Styringsgruppe	Tor Jacob Solberg
Landbrukets Økoløft	Nasjonal ressursgruppe	Tor Jacob Solberg
Landbrukets Økoløft	Arbeidsutvalg	Nora May Engeseth
Landbruksdirektoratet	Referansegruppe handlingsplan bærekraftig bruk av plantevernmidler	Rakel Nystabakk Vara: Asbjørn Hagene
	Nasjonale tilretteleggingsmidler	Marianne Lunåsno
Landbruks- og matdepartementet	Jury for den nasjonale kulturlandskapsprisen	Tor Jacob Solberg
	Voksenagronomen, referansegruppe	Rakel Nystabakk
	Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket	Ellen Marie Sørungård Syse
Landkreditt	Representantskap	Anton Langeland Vara: Tor Jacob Solberg
Mattilsynet	Regelverksutvalg for økologisk jordbruk	Thor Håkon Føreland
Nasjonalt senter for fjellandbruk	Styringsgruppe	Ingvild Oldre Heggom (interrimstyre)
Nei til EU	Rådet	Olav Randen
	Landbrukspolitisk utvalg	Marielle Vink de Roos Kjell Erik Brandstadmoen
	Styret	Kjell Erik Brandstadmoen
NIBIO	Autorisasjonsordningen for handtering og bruk av plantevernmidler	NBS-sekretariat
	Genbanken for verpehøns	Nils Martin Seim
	Jordovervåkingsprogrammet	Lise Saga
	Kulturgrupper VIPS (Varsling innen planteskadegjørere) Frukt/bær	Thomas Harris
Norsk Landbruksrådgeving	Mentorordningen i landbruket, referansegruppe	Margrethe Figved

Norsk Landbrukssamvirke	Styret	Tor Jacob Solberg Vara: Anton Langeland
Norsk Sau og Geit	Representantskapet	Ellen Syse
NORSØK	Styret	Styremedlem: Bodil Fjelltveit 2024-2028 Personlig varamedlem: Rebekka Bond 2024 - 2028
Omsetningsrådet		Tor Jacob Solberg Vara: Anders Klemoen
Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG)	Styret	Børe Vold fra apr 24
Regjeringens kontaktutvalg		Tor Jacob Solberg Anton Langeland
Reklamasjonsnemndene for såvare og kraftfôr	Styret	Nils Martin Seim
RURALIS	Styret	Vegard Vigdenes
Rådet for dyreetikk		Birte Usland, Norges Bondelag Vara: Eli Berge Ness
Selskapet for Norges Vel	Representantskap	Tor Jacob Solberg
Statistisk Sentralbyrå	Rådgivende utvalg for landbruksstatistikk	Anders Bakke Klemoen
Stiftelsen for Landbrukets næringsmiddelforskning	Styret	Per Harald Agerup, Norges Bondelag Vara: Asbjørn Hagene
	Valgkomité	NBS-sekretariatet
Stiftelsen Norsk Mat	Styret	Tor Jacob Solberg Vara: Margrethe Figved 2. vara: Anton Langeland
	Valgkomite	Artur Salte, Norges Bondelag (fellesrepresentant)
	KSLs Arbeidsutvalg	Anton Langeland
	Faggruppe HMS	Marianne Lunåsno
	Faggruppe plante, miljø og ressursforvaltning	Hans Erik Navestad fra juni 2024
	Faggruppe husdyrproduksjon	Arnt H. Fløttum
	Faggruppe Inn på tunet	Britt Marthiniussen
Økologisk Norge	Referansegruppe andelslandbruk	Maren Wiger

MIDLERTIDIG REPRESENTASJON OG ARBEIDSGRUPPER

Tidsrom	Aktør	Hva?	NBS-representant
2020-	Norges Bondelag mm.	Klimapolitisk arbeidsgruppe	Lise Saga
2020-2025	NIBIO	PRESIS – styringsgruppe	Anton Langeland
2020-	Fagleg råd fagskule handverksysting		Stein Brubæk

2021-2025	NIBIO, Oslomet/SIFO, NOR-SØK	Amazing Grazing - sustainable food and fiber from Norwegian sheep rangeland grazing systems	Eli Berge Ness
2021-24	Ruralis (Richard Helliwell)	LIMBO - Evaluating emerging AMR threats and future capacity for action in Norwegian livestock agriculture	Sondre Aasan
2021-	Robust SmåskalaGrønt		Rakel Nystabakk
2021-	FHI mfl.	NewTools	Lise Saga Kathrine Kinn
2021-	Norsk Seterkultur	«Setergruppa» - Norsk Seterkultur, NBS og Norges Bondelag	Marianne Lunåsmo
2023	AgriAnalyse mfl.	Økt selvforsyning av norske matvarer, hva er realistisk, og hva skal til? - referansegruppe	Svenn Arne Lie
2023	Ruralis, AgriAnalyse mfl.	Inntektsopptrapping for landbruket som styrkar dei landbrukspolitiske måla - referansegruppe	Vegard Vigdenes
2023-24	FinnØko ressursgruppe	Ressursgruppe til prosjektet FinnØko eid av Debio	Rebekka Bond
2023-	Gartnerhallen	Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon	Sindre Måge
2023-2026	Framtiden i Våre Hender	Bærekraftig og lokal mat folkehøgskoler	Nora May Engeseth
2023-2025	Telemarksforskning	STYRK småskala grønt	Nora May Engeseth
2023-24	Landbruksdirektoratet	Utredning av forslag til utviklingstilskudd for god jordhelsepraksis	Hellek Berge
2023-24	Landbruksdirektoratet	Referansegruppe, Gjennomgang av tilskuddsordningen for levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg	Anton Langeland
2023-24	LMD	Partssammensatt arbeidsgruppe husdyrtilskudd-metanutslipp	Lise Saga Anton Langeland
2023-24	LMD	Partssammensatt arbeidsgruppe velferdsordninger	Vegard Vigdenes Lise Saga
2023-24	LMD	Partssammensatt arbeidsgruppe gul boks	Tor Jacob Solberg Anders Klemoen Vara: Anton Langeland
2023-24	LMD	Undergruppe melk til arbeidsgruppe gul boks	Vegard Vigdenes
2023-24	LMD	Undergruppe korn til arbeidsgruppe gul boks	Dag Fossen
2024-25	LMD	Partssammensatt arbeidsgruppe korn og kraftfôr	Dag Fossen Tor Jacob Solberg
2024-25	LMD	Deltakelse i mandat for produksjonsregulering	Kathrine Kinn Anders Bakke Klemoen
2024-25	LMD	Referansegruppe for utredning om register for viktige jordbruksområder av nasjonal verdi	Lise Saga
2024-25	LMD	Referansegruppe for utredning av grunnvilkår for produksjonstilskudd	Kathrine Kinn Thor Håkon Føreland
2024	LMD	Partssammensatt arbeidsgruppe avvikling av telledato	Nora May Engeseth Vara: Thor Håkon Føreland

REGNSKAP FOR 2023

RESULTATREGNSKAP			
NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG			
DRIFTSINNTEKTER OG DRIFTSKOSTNADER	Note	2023	2022
Salgsinntekter avisen		2 136 989	2 631 538
Medlemskontingent		12 450 461	11 445 273
Støtte Samvirke		629 600	672 000
Prosjekter		420 466	250 000
Annen driftsinntekt		2 411 500	2 844 663
Sum driftsinntekter	1	18 049 016	17 843 474
Varekostnad	3	5 777 876	5 555 726
Lønnskostnad	2	6 121 649	6 942 791
Annen driftskostnad		7 379 227	5 435 416
Sum driftskostnader		19 278 753	17 933 933
Driftsresultat		-1 229 737	-90 459
FINANSINNTEKTER OG FINANSKOSTNADER			
Inntekt på investering i annet foretak i samme konsern		2 023	1 883
Annen renteinntekt		276 634	158 952
Annen finansinntekt		22 269	0
Annen rentekostnad		612	0
Annen finanskostnad		50 386	0
Resultat av finansposter		249 928	160 835
Resultat før skattekostnad		-979 809	70 376
Resultat		-979 809	70 376
Årsresultat		-979 809	70 376
OVERFØRINGER			
Avsatt til annen egenkapital		0	70 376
Overført fra annen egenkapital		979 809	0
Sum overføringer		-979 809	70 376
NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG		SIDE 1	

BALANSE

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

EIENDELER	Note	2023	2022
Investeringer i aksjer og andeler	4	232 500	252 500
Andre langsiktige fordringer	5	231 884	0
Sum finansielle anleggsmidler		464 384	252 500
Sum anleggsmidler		464 384	252 500
OMLØPSMIDLER			
FORDRINGER			
Kundefordringer		-472 951	373 830
Andre kortsiktige fordringer		215 733	492 098
Sum fordringer		-257 218	865 928
INVESTERINGER			
Innskuddsfond		0	28 043
Sum investeringer		0	28 043
Bankinnskudd, kontanter o.l.	6	6 931 068	7 418 221
Sum omløpsmidler		6 673 850	8 312 192
Sum eiendeler		7 138 234	8 564 692

BALANSE

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

EGENKAPITAL OG GJELD	Note	2023	2022
OPPTJENT EGENKAPITAL			
Annen egenkapital		4 829 194	5 809 003
Avsetninger til fremtidige prosjekter	7	600 156	600 156
Sum opptjent egenkapital		5 429 350	6 409 159
Sum egenkapital	8	5 429 350	6 409 159
GJELD			
KORTSIKTIG GJELD			
Leverandørgjeld		507 512	607 565
Skyldig offentlige avgifter		311 730	587 340
Annen kortsiktig gjeld		889 642	960 628
Sum kortsiktig gjeld		1 708 884	2 155 533
Sum gjeld		1 708 884	2 155 533
Sum egenkapital og gjeld		7 138 234	8 564 692

Oslo, 19.03.2024

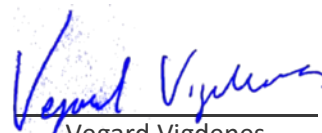
Styret i Norsk Bonde- Og Småbrukarlag

Tor Jacob Solberg
styreleder

Margrete Figved
nestleder

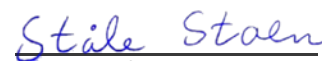
Vegard Vigdenes
nestleder

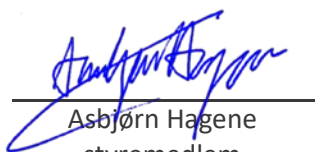
Ellen Marie Syse
styremedlem

For Nils Martin Seim
styremedlem

Ståle Stør
styremedlem

Asbjørn Hagene
styremedlem

Anton Langeland
daglig leder

RESULTATREGNSKAP - SPESIFIKASJON

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

	2023	2022
Salgsinntekter avisen		
3000 Annonseinntekter, avgiftspliktige avisen	-2 020 088	-2 426 310
3106 Salgsinntekt avgiftsfri	-39 600	-111 400
3195 Motkonto salgsinntekt	3 749	0
3210 Abonnement avisen	-800	-93 828
3220 Kjøp av annonseplasser i BS avisa	-80 250	0
3299 Fordelig reisetøtte	-1	0
	-2 136 989	-2 631 538
Medlemskontingent		
3200 Medlemskontingenter	-12 450 461	-11 445 273
	-12 450 461	-11 445 273
Støtte Samvirke		
3550 Tilskudd fra landbr.samvirke	-609 600	-672 000
3555 Støtte revisjon tallgrunnlag	-20 000	0
	-629 600	-672 000
Prosjekter		
3500 Prosjektstøtte	-420 466	-250 000
	-420 466	-250 000
Annen driftsinntekt		
3100 Salg div matriell	-373 045	-2 640
3560 Tilskudd Gjensidige	-2 038 000	-1 969 191
3900 Diverse inntekter	-455	-37 632
3910 Tilskudd Innovasjon Norge	0	-835 200
	-2 411 500	-2 844 663
Varekostnad		
4400 Provisjon annonsesalg	0	809 438
4520 Kjøp tjenester	873 030	73 758
4550 Kostnader gratismatriell	58 607	73 118
4600 Kjøp matriell for salg	3 674	0
4700 Kontingent til fylkene	2 137 258	3 051 750
4705 Kontingent til lokallagene	1 263 399	29 589
4710 Sekretærlønn-Fylkeslagene	630 000	630 000
4715 Målretta møtevirksomhet	267 791	219 875
4716 Støtte til Landbruksråd	35 420	50 302
4720 Fylkeslag-støtte Gjensidige	353 040	282 198
4721 Annonser i årsmelding fylker-gjensidige	41 500	75 250
4722 Kjøp annonseplass i Avisa,gjensidige	26 250	117 000
4740 Medlemsverving	0	22 000
4800 Bidrag til samarbeidsorganisasjoner	33 988	34 688
4990 Kontingent til ECVC	53 919	86 760
	5 777 876	5 555 726
Lønnskostnad		
5000 Lønn	4 793 759	4 944 500

RESULTATREGNSKAP - SPESIFIKASJON

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

	2023	2022
5080 Avsatte feriepenger	576 256	605 450
5210 Fri telefon	8 052	0
5270 Elektr.komm.sk.pl	0	-6 588
5297 Motpost elektr.komm.sk.pl	-8 052	6 588
5330 Styrehonorarer	291 540	417 610
5395 Annen oppgavepliktig godtgjørelse-ikke a	6 000	6 000
5400 Arbeidsgiveravgift	659 439	771 973
5410 Arbeidsgiveravg. av avsatte feriepenger	81 244	85 368
5421 Pensj.forsikring ikke oppg.pl	4 421	23 206
5422 Oppg.pl. Pensjonsforsikring	199 648	515 426
5510 Trkkpliktig del av reise	7 984	275
5800 Refusjon av sykepenges	-564 185	-446 014
5830 Refusjon arbeidsmarkedstiltak	-196 678	0
5900 Personalkostnader	0	10 000
5901 Gave til ansatte ikke fradrag	13 575	0
5910 Kantinekostnader	11 213	2 215
5920 Yrkesskadeforsikring	5 920	6 782
5945 Pensjonsfforsikring ansatte	231 513	0
	6 121 649	6 942 791

Annen driftskostnad

6300 Husleie	924 730	841 605
6340 Lys, varme	29 204	42 244
6350 Alarmsystem	18 047	11 371
6360 Renhold	53 548	49 616
6400 Leie av maskiner og inventar	0	33 349
6401 Leie maskiner,Sieens Xerox	31 500	0
6410 Leie inventar	7 567	0
6420 Leie datasystem/ utstyr	6 448	33 801
6421 Nytt medlemssystem	355 195	413 777
6540 Utg. ført Inventar / Utstyr	37 944	83 643
6550 Internett-kostnader	163 809	329 912
6552 Datautstyr (software)	19 896	116 553
6624 Reparasjon og vedlikehold -blodstrupmoen	-4 070	14 251
6625 Tripletex/ visma	88 235	76 641
6626 Digiflow	43 141	0
6700 Revisjonshonorar	181 250	122 500
6705 Regnskapshonorarer	497 897	0
6730 Kjøp av tjenester	846 010	475 426
6740 Referansegruppe	0	6 250
6775 Diverse kostnader	58 540	0
6776 Blomster ol.	11 404	6 254
6790 Annen fremmed tjeneste	0	3 955
6800 Kontorrekvisita	50 241	71 337
6810 Data/EDB kostnad	88 297	14 489
6820 Trykksaker/pakking giro	406 758	391 831
6840 Aviser, tidsskrifter, bøker mv.	29 491	24 106
6860 Møter, kurs, oppdatering mv.	79 688	27 826
6890 Andre kontorkostnader	14 409	7 359

RESULTATREGNSKAP - SPESIFIKASJON

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

	2023	2022
6900 Telefon	25 915	20 953
6940 Porto	1 154 110	1 148 995
7040 Forsikringer	29 795	11 370
7100 Bilgodtgjørelse, oppgavepliktig	41 881	38 885
7140 Reisekostnader, ikke oppgavepliktige, et	339 862	318 344
7150 Diettkostnader, m/ overnatting, oppgavep	31 165	13 200
7160 Diettkostnader, u/ overnatting oppgavepl	994	0
7301 Provisjon salg avis	670 829	0
7320 Annonse og Reklamekostnader	12 556	27 488
7350 Møter og bevertning, overnatting	419 025	531 747
7360 Representasjonskost. ikke-fradragsber.	25 137	13 858
7420 Kontingenter	101 106	31 835
7430 Gaver, ikke fradrag	24 700	8 671
7700 Styre og bedriftsforamlingsmøter	56 181	0
7710 Generalforsamling	387 748	0
7740 øredifferanser	1	-41
7770 Bank og kortgebyr	38 921	49 201
7775 Vipps-gebyr	31	0
7791 Annen kostnad	5 694	4 009
7792 * Opprydding ved skifte regnskapsfører	-31 422	0
7830 Tap på fordringer	5 820	18 806
	7 379 227	5 435 416
Inntekt på investering i annet foretak i samme konsern		
8010 Aksjeutbytte	-2 023	-1 883
	-2 023	-1 883
Annen renteinntekt		
8050 Annen Renteinntekt	-276 634	-158 929
8051 Hjelpkonto bankgebyrer	0	-23
	-276 634	-158 952
Annen finansinntekt		
8060 Valutagevinst (agio)	-64	0
8070 Andre finansinntekter	-22 204	0
	-22 269	0
Annen rentekostnad		
8150 Rentekostnader	612	0
	612	0
Annen finanskostnad		
8160 Valutatap (disagio)	40	0
8170 Annen finanskostnad	346	0
8178 Tap ved real. aksjer/andeler, ikke frit.	50 000	0
	50 386	0
Avsatt til annen egenkapital		
8960 Avsatt til annen egenkapital	0	70 376
	0	70 376
Overført fra annen egenkapital		
8961 Overføringer fra annen egenkapital	-979 809	0
	-979 809	0

BALANSE - SPESIFIKASJON

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

	2023	2022
Investeringer i aksjer og andeler		
1810 Aksjer	232 500	252 500
	232 500	252 500
Andre langsiktige fordringer		
1340 Lån tilknyttet selskap	231 884	0
	231 884	0
Kundefordringer		
1500 Kundefordringer	-470 216	388 830
1580 Avsetning tap på fordringer	-15 000	-15 000
1770 Andre periodiseringer	12 265	0
	-472 951	373 830
Andre kortsiktige fordringer		
1292 IKT Epost- fylkene	0	16 838
1390 Kortsiktige fordringer	0	470 260
1396 Div. Kortsiktig fordringer	0	5 000
1771 Periodiseringer leverandører	215 733	0
	215 733	492 098
Innskuddsfond		
1890 Innskuddsfond Gjensidige	0	28 043
	0	28 043
Bankinnskudd, kontanter o.l.		
1920 Fokus Folio 8101.05.36928	13 493	554 920
1940 Felleskjøpet 978973	5 891 222	6 117 767
1945 Bank - særvilkår 81012872631	0	795
1950 Fokus skattetrekk 8101.05.40240	170 332	213 913
1960 Folio 8450.220.8224	447 126	70 787
1970 Forum-Fokus Kvinne, 81010743052	50 541	0
1976 Depositum, 81014005420 Danske Bank	358 354	357 585
1977 Bank skattetrekk periodisering	0	102 453
	6 931 068	7 418 221
Annen egenkapital		
2050 Egenkapital	-4 829 194	-5 809 003
	-4 829 194	-5 809 003
Avsetninger til fremtidige prosjekter		
2051 Avsetninger	-600 156	-600 156
	-600 156	-600 156
Leverandørgjeld		
2400 Leverandørgjeld	-507 512	-572 885
2483 Midler for overtid JF-2021	0	-34 680
	-507 512	-607 565

BALANSE - SPESIFIKASJON

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

	2023	2022
Skyldig offentlige avgifter		
2600 Forskuddstrekk	-159 624	-301 310
2700 Utgående merverdiavgift	0	-454 901
2710 Inngående merverdiavgift	0	499 510
2740 Oppgjørskonto merverdiavgift	-25 578	-50 975
2770 Skyldig arbeidsgiveravgift	-126 528	-176 813
2780 Arbeidsgiveravgift av feriepenger	0	-102 852
	-311 730	-587 340
 Annen kortsiktig gjeld		
2451 Kortsiktig gjeld	0	-181 240
2459 landsmøte	0	136 856
2481 Savnet kontonr/ Tilbakeført feilkonto	0	-28 527
2491 Lokallags Refusjon tilgode	-315 033	-422 266
2496 Reisefordeling	0	18 405
2499 Periodiserte leverandører	0	98 666
2785 påløpt aga ferielønn	-61 938	15 265
2910 Gjeld til ansatte og eiere	-10 562	14 586
2940 Påløpne Feriepenger	-439 274	-612 374
2960 Annen påløpt kostnad	-3 972	0
2974 Midler landbruksråd	-22 142	0
2992 Landsmøtelotteriet	-36 721	0
	-889 642	-960 628

NOTER

Vi har ikke mottatt noter til årsoppgjøret fra Vekst revisjon AS.

Til besluttende organer i **Norsk Bonde- og Småbrukarlag**

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for **Norsk Bonde- og Småbrukarlag** som viser et underskudd på kr 979 809. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2023, resultatregnskap for regnskapsåret avsluttet per denne datoen og noter til årsregnskapet, herunder et sammendrag av viktige regnskapsprinsipper.

Etter vår mening

- oppfyller årsregnskapet gjeldende lovkrav, og
- gir årsregnskapet et rettviseende bilde av foreningens finansielle stilling per 31. desember 2023 og av dets resultat for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med International Standards on Auditing (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av foreningen i samsvar med kravene i relevante lover og forskrifter i Norge, og vi har overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Innhentet revisjonsbevis er etter vår vurdering tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet og for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til foreningens evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avvirket.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller utilsiktede feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon som eksisterer. Feilinformasjon kan oppstå som følge av misligheter eller utilsiktede feil. Feilinformasjon blir vurdert som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke økonomiske beslutninger som brukerne foretar basert på årsregnskapet.

For videre beskrivelse av revisors oppgaver og plikter vises det til

<https://revisorforeningen.no/revisjonsberetninger>

Oslo, den 29. august 2024

Vekst Revisjon AS

Daniel Rypdal
Statsautorisert revisor

UNGDOMSUTVALGET

På landsmøtet 2023 ble det valgt seks medlemmer til ungdomsutvalget i stedet for fem som er det ordinære antallet utvalgsmedlemmer. Tidlig 2024 var to medlemmer av utvalget med på beiteseminarer for å bistå lydteknikk og opp- tak.

Ungdomsseminaret 2024 ble holdt helgen 15. mars på Lien Fjellgard i Flatdal i Vest-Telemark. Her ble det sosialt samvær, gardsbesøk og besøk på sæter, omvisning i jordlabben på Universitetet i Sørøst-Norge, og selvfølgelig faglig påfyll. Det ble færre deltakere enn vi hadde håpet på, men alle virket fornøyde da vi dro hjem søndag og utvalget fikk viktig lærdom som vi vil bruke til å mobilisere bedre til neste gang.

I april var tre utvalgsmedlemmer til stede på demonstrasjonene utenfor Stortinget i forbindelse med Stortingsmelding 11, mens resten av utvalget deltok i lokale demonstrasjoner.

Gjennom året har vi hatt en fast representant i Alliansen Ny Landbrukspolitikk, og vi har samarbeidet med Grønt Spatak og NU på et arrangement under Økouka.

KVINNEUTVALGET

Kvinneutvalget startet friskt med to møter tidlig på året og fulgte opp med en artikkel i Bonde og Småbruker på 8. mars, slik mandatet til utvalget stipulerer.

Videre har medlemmene bidratt på hver sin front: Edel har fremsnakket bondeyrket og familielandbruket i mange Menning, Mat og Mot-sammenhenger, Bine gjennom sitt virke som kultur- arvformidler og Eli gjennom sine mange år med organisatoriske erfaring. Victoria har som leder mottatt flere telefoner fra medlemmer som trenger veiledning i forskjellige livssituasjoner de står i og det er gledelig å se at vi kan hjelpe med å finne veien i en jungel av regelverk knyttet til graviditet og permisjon.

Utad har kvinneutvalget begynt å involvere seg aktivt i FOKUS (Forum for Kvinner og Utviklings- spørsmål) igjen og vi ser at det fører med seg mye spennende. I mai mottok Victoria en dele-

gasjon fra Kroatia med kvinnelige bønder på går- den og i august deltok vi i en panelsamtale med Spire og Utviklingsfondet, med spesielt fokus på kvinnelige bønder i utviklingsland.

Alle medlemmene har bidratt med å fremsnakke og sette lys på kvinners unike posisjon i landbru- ket i de forskjellige forumene de deltar i, også utenfor NBS.

INTERNASJONALT UTVAL

Frå og med landsmøtet 2023 er internasjonalt utval eit landsmøtevalgt utval. Valnemnda innstiller på medlemmane og leiar i utvalet til landsmøtet 2024.

Bland aktivitetane som internasjonalt utval rapporterer om for det foregåande året vil me særleg trekkje fram verdskongressen til den in- ternasjonale småbrukarrørsla La Via Campesina (LVC) i Colombia, 1. - 8. desember 2023.

LVC-kongressen i Colombia var den 8. verdskon- gress sidan opprettinga i 1993. Frå NBS reiste Margit Fausko i internasjonalt utval, som éin av 40 delegatar frå Europa. Kongressen samla over 400 deltakarar frå dei 10 regionane LVC er ordna inn i. Dei mest folkerike kontinenta er delt i fleire regionar for å sikre betre representasjon. Ved hjelp av over 100 frivillige, vart heile kongressen direkteoversett til 17 språk, og ei barnevaktord- ning sørge for tilsyn og aktivitetar i møtetida for dei små som var med foreldra sine på kongres- sen.

Verdskongressane er meint for å knytte sterkare kjennskap og band mellom bonde- og småbru- karorganisasjonar verda over, markere solidari- tet ovanfor problem og kriser på tvers av land og regionar, og stake ein felles kurs for kva LVC skal jobbe med på globalt nivå i 4-årsperioda fram til neste verdskongress. Klimaødeleggingar og utarming av natur og miljø var eit kritisk tema, med sterke og til dels hjarteskjærande historier om korleis småbønder og -fiskarar heilt eller del- vis har mista, eller frykter å miste, grunnlaget for matproduksjon, sjølvforsyning og liv der dei bur. Oppå denne krisa vart det meldt frå alle regio- nar, og særleg dei økonomisk svakaste, korleis omsynslause frihandelsavtaler, multinasjonale selskap og utnyttande statar vinn stadig nytt ter- reng i kampen om matmakt - på kostnad av dei mange små bønder og bygdesamfunn.

Dette året markerte LVC 30 år, og feira små og store sigrar sidan oppstarten i 1993. Den største sigeren til no var då det store fleirtalet av FNs generalforsamling i desember 2018 stemde for å ratifisere FN-erklæringa om småbønder rett (UNDROP). LVC hadde jobba grundig med denne saka i over 17 år, både på grasrotnivå og opp mot FN-systemet, og fekk til slutt gehør for synet om at det trengtes ei FN-erklæring som konkretiserar menneskerettane ovanfor bønder og andre bygdefolk. Konkrete framsteg for rettane til småbønder i vertlandet Colombia vart også markert og feira - til inspirasjon for alle som må sjå lenge mellom lyspunkt frå myndigheitene i eigne heimland. Sist, kunne kongressen ynskje Midtausten og Nord-Afrika velkomen som ny LVC-region, etter søknad basert på auka grad av bondeorganisering og interesse for tverrnasjonalt samarbeid frå regionen.

Sluttklæringa av konferansen oppsummerte dei mest kritiske problema til småbønder verda over, og la fram krav til verdssamfunnet som LVC skal halde fram med å kjempe for. Krava inkluderte kravet om matsuverenitet - retten til å produsere det ein et, og ete det ein produserer, og kampen om at WTO skal erstattast av eit rammeverk for jordbrukshandel basert på matsuverenitet, samarbeid og solidaritet, slik at makta over maten skal ligge hjå folket og ikkje halde fram å bli oppkonsentrert hjå multinasjonale selskap. LVC kravde også at agroøkologi - der produksjonsmetoder baserer seg på heilskapleg berekraft og naturbaserte løysingar, må vere vegen å gå for å møte den økologiske krisa samstundes som ein sikrar folket sunn og tilstrekkeleg mat. Sist kravde LVC i sluttklæringa at verdssamfunnet må halde fram jobben med å implementere UNDROP, slik at vernet om dei mange som i dag blir overkøyrde og utnytta, og manglar grunnleggjande rettार som å organisere seg mm., blir styrka.

Internasjonalt utval har også hatt andre aktivitetar det siste året, som me her vil nemne kort. Med Olav Randen som redaktør, har me produsert månadsbrev om mat og landbruk i verda nesten kvar månad sidan juni 2023, der me på 4-siders PDFar gjengir stoff frå FNs landbruksorganisasjon og andre internasjonale kjelder om viktige mat- og jordbruksutviklingar i verda. Desse er å finne på NBS sine heimesider. På landsmøtet 2023 hadde me ansvar for landsmøtelotteriet, som var til inntekt for småbønder i Etiopia - i regi av Utviklingsfondet. Utvalet har

også følgd med og gitt innspel til interne prosessar i NBS, og svara på henvendingar frå folk og organisasjonar som har ynskja å skjønne meir av bondeopprøra som har utspelt seg i Europa dette året. Me har delteke på generalforsamlingane i det europeiske LVC, ECVF, som er kvart halvår. Jens Erik Furulund deltok i mai 2024 på eit møte i Istanbul med det nye, internasjonale forumet Nyéléni, som har til mål å byggje engasjere og samle sivilsamfunnsaktørar på tvers av land og kontinent i kravet om styrka matsuverenitet. 17. april 2024 markerte me verdas småbrukardag med eit frukostseminar saman med Spire og Latin-Amerikagruppene i Norge, og med gjest frå FNs Høykommissær for Menneskerettar, om norsk tilslutnad til UNDROP, då Norge er eit av landa som enn så lenge har avhalde seg frå å stemme i denne saka.

SLIPP OSS TIL - UNGDOM INN I LANDBRUKET 2023

Prosjektet «Slipp oss til – ungdom inn i landbruket» ble startet i 1998 som et samarbeidsprosjekt mellom Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Norges Bygdeungdomslag og Natur og Ungdom. Målet har gjennom alle år vært å øke rekrutteringen til landbruket, bidra til en miljøvennlig matproduksjon og øke bosetningen i distriktene. Dette arbeidet gjør vi i stor grad gjennom gratis annonsering av ledige gårdsbruk på nettsiden vår Gardsbruk.no.

Økonomi

Prosjektet har i 2023 vært preget av en halvering av støtten i Statsbudsjettet. Aktivitetsnivået har dermed vært lavere enn ønsket.

Gardsbruk.no

Nettsiden www.gardsbruk.no er en sentral del av prosjektet, og den viktigste møteplassen for kjøp, salg og utleie av gårdsbruk i Norge. Siden oppstarten av prosjektet i 2000 anslår vi at nærmere 3000 gårdsbruk har vært annonsert gjennom nettsiden, og om lag halvparten omsatt. Nettsiden har både godt med besøkende og mye respons. Hver måned blir det lagt ut nye gårdsbruk for salg, og det blir også solgt gårdsbruk hver eneste måned. I tillegg er kategorien «Ønskes kjøpt» svært populær. Gardsbruk.no har til enhver tid mellom 80 og 200 ledige gårdsbruk og «Ønskes kjøpt»-annonser. I 2023 ble det solgt 27 småbruk. Resultatet på solgte gårder er en nedgang fra 2022 hvor det ble solgt 31 gårder.

Brukerne melder selv i ifra om et bruk er blitt solgt, men som oftest fjerner de annonsen uten å varsle noe videre. Planen var egentlig for 2023 å implementere løsninger for å få rettet opp i dette, men med manglede midler for utvikling ble dette skrinlagt. Ettersom alle års statistikker har vært preget av mørke tall. Og det er viktig både for prosjektet, og landbrukssektoren at vi får samlet inn tilstrekkelig med data på et slikt område av det norske landbruket.

Relansering av nettsida

1.juli relanserte vi Gardsbruk.no på de nye systemene til Norske Gårder. Dette innebærer at det gamle systemene basert på Wordpress hos Netlab AS er forlatt. Ved relansering innebar den første tiden prøving og feiling for å forsikre at

annonser (både ønskes kjøpt og gårdsbruk) var overført, i tillegg til brukere fra den opprinnelige nettsiden. Etter et par uker var alt av småfeil korrigert, og nettsiden fungerer som forventet fra brukarene, i tillegg til at disse brukerne nå er forenelig med Norske Gårders tjenester.

Facebook

Prosjektleder har brukt Facebook som en plattform for Gardsbruk.no til å være synlig og tilgjengelig for interesserte. Samtidig ser man et skifte spesielt blant den yngre generasjonen som stadig går bort fra denne plattformen. Prosjektleder ser derfor på mulighetene for å benytte andre digitale plattformer for Slipp oss til- prosjektet, og Gardsbruk.no plattformen. Facebook er en plattform hvor prosjektet igjen gjennom Gardsbruk.no har hatt tilstedeværelse i noen år, hvor vår side totalt sett har 3200 følgere. Å annonsere Gardsbruk-annonser på Facebook-sida har vist seg å ha enormt mye potensiale. Selv uten noe slags form for betalt annonsering, har innlegg på Facebook siden hatt god rekkevidde.

Diverse deltakelse

I løpet av 2023 har prosjektkoordinator deltatt på diverse arrangementer hos eksterne og samarbeidspartnere. I februar deltok prosjektet på Økokongressen ved Gardemoen hvor koordinator bla. holdt en stand sammen med Grønt Spatak. I mars deltok prosjektkoordinator på Ungdoms-seminaret til ungdomsutvalget i Norsk Bonde- og Småbrukarlag, som ble holdt i Røros 10. – 12 mars. Utover generell deltakelse holdt prosjektkoordinator en faglig bolk og workshop om Slipp oss til – Ungdom inn i landbruket prosjektet, og den tilknyttede Gardsbruk.no nettsiden. Sammen med Natur og Ungdom har prosjektet vært med på planlegging og arrangering av Grønt Spatak sin Vårsamling i Hemsedal 2. – 5. juni. Utover dette har prosjektkoordinator i samarbeid med Landbruksutvalget til NU arrangert nasjonal aksjonsdag for jordbruket 12. juni. Prosjektet deltok til den muntlige høringsrunden for årets jordbruksoppgjør ved næringskomiteen 2. juni. Her var det viktig å fremheve hvordan årets avtale måtte være mer ambisiøs for å øke rekrutteringen til yrket. Prosjektkoordinator deltok i panelsamtalen «Frå jord til bord» under Dyrsukonferansen som var en del av årets Dyrsku'n. Opprinnelig skulle leder av Natur og Ungdom stille, men hadde ikke mulighet likevel. Prosjektkoordinator deltok derfor i stedet.

Norsk Bonde-
og Småbrukarlag

Noreg
fleire b

KLAR FOR KAMPEN VIDERE?

Norsk Bonde- og Småbrukarlag er en partipolitisk uavhengig organisasjon som arbeider for å bedre jordbrukets økonomiske og sosiale rammebetingelser. Økt matproduksjon, næringsutvikling, lokal foredling, god dyrevelferd og levende kulturlandskap er viktige saker for organisasjonen. Grunnlaget for driften av organisasjonen er medlemskontingenten fra våre 7000 medlemmer.

BLI MEDLEM!

Som medlem vil du bli en del av fellesskapet og kan være med å påvirke norsk landbrukspolitikk. Vi har gode medlemsfordeler på blant annet forsikring fra Gjensidige og arbeidstøy fra Wenaas.

Les mer og meld deg inn:
smabrukarlaget.no/bli-medlem

Takk for et flott år!

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

www.smabrukarlaget.no | [@bondeogsmabrukarlaget](https://www.instagram.com/bondeogsmabrukarlaget)